

Obywatel w postępowaniu karnym

Prawa i obowiązki

Szymon Goliński
Bartosz Kwiatkowski
Mikołaj Małecki
Małgorzata Pyrcak
Katarzyna Respekta
Tomasz Sroka
Ewa Stańczyk

Redakcja naukowa:
Tomasz Sroka

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

MINISTERSTWO
SPRAWIEDLIWOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Broszura współfinansowana przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Broszura została wydana w ramach projektu Ministerstwa Sprawiedliwości
„Ułatwianie dostępu do wymiaru sprawiedliwości”

„Prawa i obowiązki obywatela w sądzie i prokuraturze”

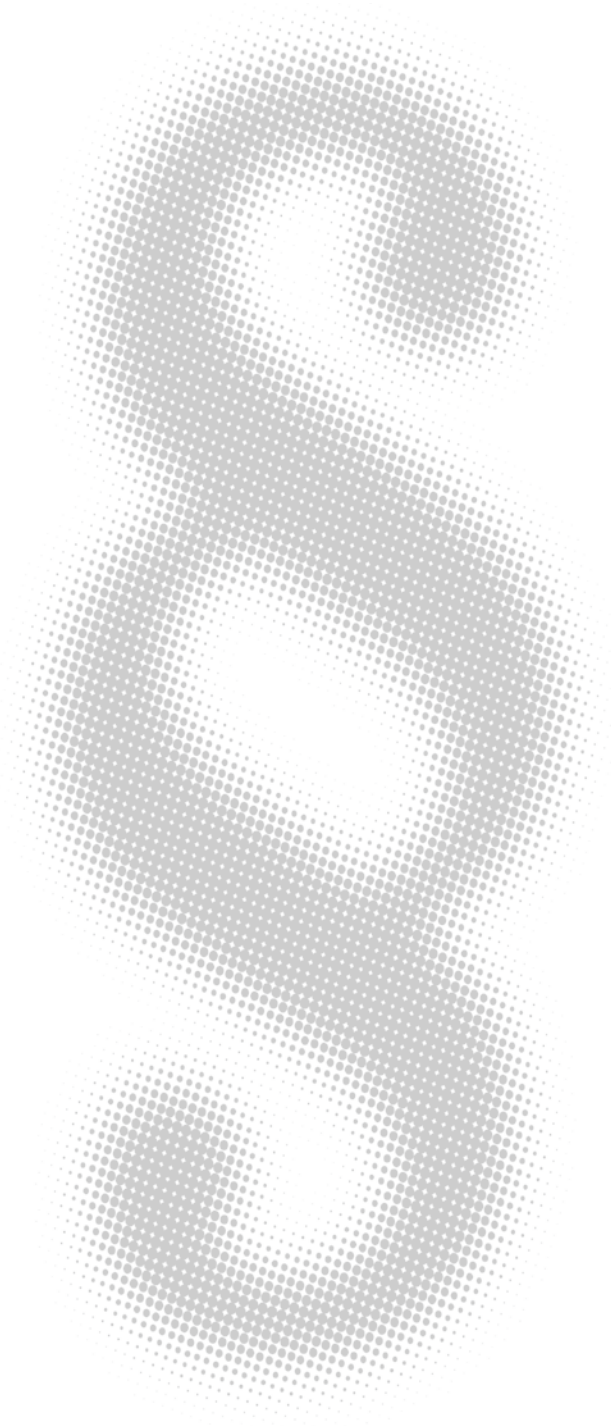
ISBN 978-83-929646-0-5 (całość serii wydawniczej)
978-83-929646-2-9 (cz. 2)

Publikacja bezpłatna

Projekt graficzny, DTP, druk i dystrybucja:
Pracownia C&C, www.pracowniacc.pl

Obywatel w postępowaniu karnym

Prawa i obowiązki

SPIS TREŚCI

I. UWAGI WSTĘPNE	6
II. STRUKTURA	10
1. SĄD	10
Co to jest sąd?	10
Co to są sądy powszechne i czym się zajmują?	10
Jakie są rodzaje sądów powszechnych?	10
Jaka jest struktura sądu?	10
Co to jest Sąd Najwyższy i czym się zajmuje?	12
Co to są sądy administracyjne i czym się zajmują?	12
Jakie są rodzaje sądów administracyjnych?	12
Co to są sądy wojskowe i czym się zajmują?	12
2. PROKURATURA	13
Co to jest prokuratura?	13
Jakie są jednostki organizacyjne prokuratury?	13
Czym zajmuje się prokuratura?	13
Kim jest Prokurator Generalny?	13
3. TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY	14
Co to jest Trybunał Konstytucyjny?	14
Co to jest skarga konstytucyjna i jakie są warunki jej wnoszenia?	14
4. EUROPEJSKI TRYBUNAŁ PRAW CZŁOWIEKA	14
Co to jest Europejski Trybunał Praw Człowieka?	14
Kiedy mogę zwrócić się o pomoc do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i w jaki sposób?	14
Jakie są warunki dopuszczalności wnoszenia skargi?	15
5. EUROPEJSKI TRYBUNAŁ SPRAWIEDLIWOŚCI	15
Co to jest Trybunał Sprawiedliwości i Sąd Pierwszej Instancji?	15
Jakie znaczenie ma dla mnie działalność Trybunału Sprawiedliwości i Sądu Pierwszej Instancji?	15
Jaka jest procedura składania skargi?	16
III. INFORMACJE OGÓLNE O POSTĘPOWANIU	17
IV. PRAWA OBYWATELA	19
1. PRAWO DO SĄDU	19
Zostałem oskarżony (obwiniony) o popełnienie czynu zabronionego, kto może uznać mnie winnym?	19
Czy istnieje dla oskarżonego jakiś wyjątek od zasady drogi sądowej?	19
Kiedy mogę dostać mandat za wykroczenie?	19
Kiedy mogę dostać mandat za wykroczenie skarbowe?	20
Z jakimi rodzajami mandatów mogę się spotkać?	20
Czy muszę przyjąć mandat?	20
Czy mogę coś zrobić w sytuacji, gdy przyjąłem mandat (dot. mandatu kredytowanego) lub go zapłaciłem (dot. mandatu zaocznego), a później doszedłem do wniosku, że wolałbym zostać osądzony przez sąd? ..	20
Co to jest wzajemny akt oskarżenia i kiedy mogę go złożyć?	20
Co to znaczy, że mam prawo do drogi sądowej w postępowaniu wykonawczym?	21
Czym dla pokrzywdzonego jest prawo do drogi sądowej?	21
Czy zdanie pokrzywdzonego ma znaczenie w kwestii ścigania sprawcy przestępstwa?	21
Jak powinien wyglądać prywatny akt oskarżenia?	22

	Czy zdanie pokrzywdzonego ma znaczenie w kwestii ścigania sprawcy wykroczenia?	22
	Jak powinien wyglądać wniosek o ukaranie sprawcy wykroczenia?	22
	Czy każdy sędzia i w każdym przypadku będzie rozpatrywał moją sprawę?	23
2.	PRAWO DO ROZPOZNANIA SPRAWY BEZ NIEUZASADNIONEJ ZWŁOKI	23
	Kiedy mogę uznać, że moja sprawa toczy się zbyt długo?	23
	Co mogę uczynić, gdy moja sprawa toczy się zbyt długo?	23
	Jak powinna wyglądać skarga o stwierdzenie przewlekłości postępowania?	24
	Czy skargę o stwierdzenie przewlekłości postępowania mogę składać kilka razy?	24
	Co mogę zrobić, jeśli w toku postępowania nie złożyłem skargi o stwierdzenie jego przewlekłości?	24
3.	PRAWO DO DWUINSTANCYJNEGO POSTĘPOWANIA	24
	W jaki sposób mogę realizować swoje prawo do dwuinstancyjnego postępowania?	24
	Jakie orzeczenia mogę zaskarżyć?	25
	Z jakich środków zaskarżenia i w jakich przypadkach mogę korzystać?	25
	Czy przed sporządzeniem środka zaskarżenia muszę podjąć jakieś działania?	25
	Co to jest wyrok zaoczny i co mam zrobić, jeżeli nie zgadzam się z jego treścią?	25
	Co to jest wyrok nakazowy i co mam zrobić, jeżeli nie zgadzam się z jego treścią?	25
	Jak mają wyglądać apelacja czy zażalenie?	26
	Jakie są terminy do wniesienia środków zaskarżenia?	26
	Czy mogę odwoływać się od decyzji organów postępowania wykonawczego?	26
	W jakich sytuacjach mogę złożyć skargę w postępowaniu wykonawczym?	26
	Na jakie rozstrzygnięcia przysługuje mi zażalenie w postępowaniu wykonawczym?	27
	Czy po prawomocnym zakończeniu postępowania moją sprawę może rozpatrzeć jeszcze sąd?	27
	Kiedy mogę wnieść kasację?	27
	W jakich sytuacjach mogę ubiegać się o wznowienie postępowania?	28
4.	PRAWO DO JAWNEGO ROZPATRZENIA SPRAWY	28
	W jaki sposób realizowane jest prawo do jawnego rozpoznania sprawy?	28
	Czy mogę nagrywać to, co się dzieje podczas rozprawy?	28
	Czy posiedzenia sądu w postępowaniu wykonawczym są jawne?	28
5.	PRAWO DO POSZANOWANIA WOLNOŚCI I GODNEGO TRAKTOWANIA	29
	Zostałem zatrzymany, co dalej?	29
	Co to są środki zapobiegawcze?	29
	Kiedy mogę zostać tymczasowo aresztowany?	30
	Czy mogę się bronić przed tymczasowym aresztowaniem lub innym środkiem zapobiegawczym?	30
	Jakie są moje podstawowe prawa w czasie odbywania kary pozbawienia wolności?	30
	Co mogę zrobić, jeśli moje prawa jako osoby pozbawionej wolności zostały naruszone?	31
	W jaki sposób godność pokrzywdzonego jest chroniona w procesie?	31
	Czy jako świadek mogę zostać pozbawiony wolności?	31
6.	PRAWO DO OBRONY	32
	Jakie uprawnienia wynikają dla mnie jako oskarżonego z prawa do obrony?	32
	Na czym polega prawo skazanego do obrony?	32
	Prawo do obrony jako ochrona własnych interesów pokrzywdzonego	32
	Pokrzywdzony jako oskarżyciel	32
	Pokrzywdzony jako powód cywilny	33
	W jaki sposób jako pokrzywdzony przestępstwem mogę bronić swoich interesów majątkowych?	33
7.	PRAWO DO POMOCY W POSTĘPOWANIU	33
	Kto może pomóc oskarżonemu w czasie postępowania przed prokuratorem i sądem?	33
	Nie stać mnie na adwokata, a chciałbym mieć obrońcę, co mam zrobić?	33
	W jakich sytuacjach muszę mieć obrońcę?	34

Czy w postępowaniu wykonawczym mogę mieć obrońcę?	34
W jakich sytuacjach muszę mieć obrońcę w postępowaniu wykonawczym?	34
Kto oprócz obrońcy może pomagać mi w postępowaniu wykonawczym?	34
Czy jako pokrzywdzonemu przysługuje mi prawo do pomocy w procesie?	35
Jak postępować, gdy nie mogę pozwolić sobie na usługi profesjonalisty?	35
Kto jeszcze może reprezentować interesy pokrzywdzonego w toku postępowania?	35
8. PRAWO DOWODZENIA	35
W jaki sposób mogę realizować prawo do składania wniosków dowodowych?	35
Czy sąd uwzględni każdy mój wniosek dowodowy?	36
9. PRAWO DO INFORMACJI	36
W jaki sposób będzie realizowane moje prawo do informacji?	36
W jaki sposób mogę uzyskać informację na temat mojej sprawy w prokuraturze?	36
Czy mogę przeglądać akta w toku sprawy przed prokuratorem?	36
W jaki sposób mogę uzyskać informację na temat mojej sprawy w sądzie?	37
Jak i gdzie mogę przeglądać akta w toku sprawy w sądzie?	37
Czy mogę robić zdjęcia aparatem fotograficznym przeglądając akta?	37
Czy sąd lub prokurator będzie mnie informować o podejmowanych decyzjach i prowadzonych czynnościach?	37
O czym jako pokrzywdzony będę informowany przez organy prowadzące postępowanie?	37
10. PRAWO DO UGODOWEGO ZAKOŃCZENIA SPRAWY	38
Czy istnieje możliwość zawarcia ugody z pokrzywdzonym w postępowaniu karnym?	38
Czy istnieją dla oskarżonego inne sposoby ugodowego zakończenia postępowania?	38
Na czym polega skazanie bez rozprawy?	38
Na czym polega tzw. rozprawa skrócona?	39
Czy jako oskarżony mam jakieś inne możliwości ugodowego zakończenia postępowania karnoskarbowego?	39
Na czym polega czynny żal w postępowaniu karnoskarbowym?	39
Czy złożone zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego gwarantuje mi w każdej sytuacji skorzystanie z instytucji czynnego żalu?	39
Czym jest dobrowolne poddanie się odpowiedzialności?	40
Co oznacza dla pokrzywdzonego prawo do ugodowego zakończenia sprawy w postępowaniu karnym?	40
11. PRAWO DO WYNAGRODZENIA NIEZGODNYCH Z PRAWEM DECYZJI SĄDU	41
Kiedy przysługuje mi odszkodowanie za niestuszne tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie?	41
Gdzie i kiedy mam zgłosić swoje żądanie odszkodowania za niestuszne tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie?	41
Czy przysługuje mi odszkodowanie za niestuszne skazanie lub ukaranie?	41
V. OBOWIĄZKI OBYWATELA	42
1. OBOWIĄZEK ODPOWIEDNIEGO ZACHOWANIA	42
Co mi grozi w razie nieodpowiedniego zachowania w sądzie?	42
Co grozi mi jako oskarżonemu w razie nieodpowiedniego zachowania w sądzie?	42
Co może mnie spotkać, jeśli jako osoba pozbawiona wolności zachowam się nieodpowiednio?	42
2. OBOWIĄZEK MÓWIENIA PRAWDY	43
Czy jako oskarżony mam obowiązek mówienia prawdy?	43
Co się stanie, gdy skłamię? – czyli o obowiązku mówienia prawdy przez świadka	43
3. OBOWIĄZEK TERMINOWEGO DOKONYWANIA CZYNNOŚCI	44
Jaki jest termin na wniesienie środków zaskarżenia?	44
O jakich jeszcze terminach powinienem pamiętać?	44

Czy jeśli nie dotrzymałem terminu zawitego nie ze swojej winy, to czy mogę coś zrobić?	44
O jakich jeszcze najważniejszych terminach jako skazany powinienem pamiętać?	45
O jakich jeszcze najważniejszych terminach jako pokrzywdzony powinienem pamiętać?	45
4. OBOWIĄZEK STAWIENICTWA	45
Czy jako oskarżony mam obowiązek stawiennictwa w sądzie lub prokuraturze?	45
Czy moja obecność jako oskarżonego na rozprawie jest obowiązkowa?	46
Ile razy muszę przyjść na wezwanie? – o obowiązku stawiennictwa świadka i pokrzywdzonego.	46
5. OBOWIĄZEK DOSTARCZANIA DOWODÓW	47
Czy jako oskarżony mam obowiązek dostarczania dowodów?	47
Wiem, ale nie powiem... – czyli o obowiązku dostarczenia dowodów przez pokrzywdzonego.	47
6. OBOWIĄZEK PONOSZENIA KOSZTÓW POSTĘPOWANIA.	48
Jak uzyskać zwolnienie od obowiązku zapłaty kwoty, od której uzależnione jest skuteczne wniesienie pisma procesowego?	48
Czy mogę uzyskać zwolnienie od zapłaty kosztów sądowych?	48
Co powinienem zrobić z potwierdzeniem wpłaty, które otrzymałem w kasie sądowej?	48
Ile kosztuje uzyskanie kopii z akt sprawy?	48
Jakie koszty procesu ponosi skazany?	48
Za co jeszcze będę musiał zapłacić?	49
Za co ta opłata? – czyli o obowiązku ponoszenia kosztów przez pokrzywdzonego.	49
7. OBOWIĄZEK WYKONANIA ORZECZENIA	49
Zostałem skazany na grzywnę. Co mnie czeka, jeśli nie zapłacę?	50
Została mi wymierzona kara ograniczenia wolności. Co może się stać, jeśli jej nie wykonam?	50
Jestem skazany na karę pozbawienia wolności. Kiedy trafię do zakładu karnego?	50
Co zrobić, jeśli wykonanie kary pozbawienia wolności może spowodować dla mnie negatywne konsekwencje?	50
VI. WZORY PISM PROCESOWYCH.	51
VII. OBJAŚNIENIA SKRÓTÓW	57

UWAGI WSTĘPNE

Każdy obywatel, występując przed sądem, prokuratorem lub innym organem związanym z wymiarem sprawiedliwości, ma określone prawa i obowiązki, które można pogrupować w następujący sposób:

PRAWA OBYWATELA:

1. Prawo do sądu

Prawo do sądu, wynikające zarówno z Konstytucji RP (por. art. 45), jak i Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (por. art. 6), ma swoje dwa aspekty:

a) Prawo do drogi sądowej

Prawo do drogi sądowej oznacza, że każdemu obywatelowi zapewnia się dostęp do sądu. Dostęp do sądu oznacza, że masz prawo, aby każda sprawa o charakterze cywilnym mogła być rozstrzygnięta przez sąd, podobnie jak każde oskarżenie o popełnienie czynu zabronionego. Prawo do sądu oznacza również, że decyzje władz administracyjnych także mogą być poddawane kontroli sądowej. W związku z tym z jednej strony masz prawo, aby ostateczne orzeczenie w Twojej sprawie zostało wydane przez sąd, z drugiej uprawnienie do inicjowania w tym celu postępowania przed sądem.

b) Prawo do rozpatrzenia sprawy przez niezależny, niezawisły i właściwy sąd

Masz prawo, aby Twoja sprawa została rozpatrzona przez sąd, a zatem niezależny i niezawisły organ. Sąd zatem musi więc być odseparowany od innych organów państwowych, zaś sędziowie bezstronni i niezależni od innych instytucji. Prawo daje Ci gwarancję tego, aby Twoją sprawę rozpoznawał niezawisły i niezależny sąd – w razie uzasadnionej wątpliwości co do bezstronności sędziego powinien on zostać wyłączonej od prowadzenia sprawy, również na Twój wniosek.

2. Prawo do rozpatrzenia sprawy bez zbędnej zwłoki

W Konstytucji RP zostało zapisane Twoje prawo do rozpatrzenia sprawy „bez nieuzasadnionej zwłoki” (por. art. 45 Konstytucji), zaś w Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności prawo do rozpatrzenia sprawy „w rozsądnym terminie” (por. art. 6 EKPCz). Możesz i powinieneś bronić się przed zbytnią przewlekłością każdego postępowania.

3. Prawo do dwuinstancyjnego postępowania

Z Konstytucji RP jednoznacznie wynika, że „postępowanie sądowe jest co najmniej dwuinstancyjne” (art. 176 Konstytucji), zaś „każda ze stron ma prawo do zaskarżenia orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji” (art. 78 Konstytucji). W związku z tym w każdym postępowaniu masz możliwość odwołania się od niekorzystnego z Twojego punktu widzenia orzeczenia i przeanalizowania Twojej sprawy jeszcze raz przez sąd odwoławczy. Niemniej jednak, nie od każdego orzeczenia możesz się odwołać. Sama Konstytucja RP przewiduje, że prawo do zaskarżania orzeczeń i decyzji może być ograniczone wyjątkami przewidzianymi w ustawach (por. art. 78 Konstytucji). Generalnie od orzeczeń i decyzji merytorycznych rozstrzygających Twoją sprawę albo kończących postępowanie w sprawie zawsze będziesz mógł wnieść odwołanie. W toku postępowania wydawanych jest jednak szereg innych orzeczeń i decyzji, z których zaskarżyć będziesz mógł jedynie te, w stosunku do których ustawa przyznaje Ci taką możliwość.

4. Prawo do jawnego rozpatrzenia sprawy

Jawne rozpatrzenie sprawy zostało zagwarantowane Ci zarówno w Konstytucji RP (por. art. 45 ust. 1),

jak i w Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (por. art. 6). Jawność postępowania oznacza, że rozprawa sądowa jest ogólnie dostępna dla publiczności i co do zasady każdy ma prawo wstępu na salę sądową. Obecność publiczności podczas postępowania ma zapewnić społeczną kontrolę sposobu procedowania i prawidłowości orzeczeń wydawanych przez sąd.

Niemniej jednak, sama Konstytucja RP przewiduje, że jawność postępowania może być wyłączone ze względu na moralność, bezpieczeństwo państwa, porządek publiczny, ochronę życia prywatnego stron lub inny ważny interes prywatny. Powinieneś wiedzieć, że pomimo wyłączenia jawności wyrok zawsze musi być ogłoszony publicznie (por. art. 45 ust. 2 Konstytucji).

5. Prawo do poszanowania wolności i godnego traktowania

Źródłem wszystkich Twoich praw i obowiązków jest godność człowieka. Jest ona przyrodzona, niezbywalna i nienaruszalna, a na państwie ciąży wręcz obowiązek ochrony godności ludzkiej (por. art. 30 Konstytucji). W związku z tym wszelkie działania podejmowane w toku postępowania względem Ciebie muszą uwzględniać i respektować Twoją godność.

Konstytucja RP jednoznacznie stanowi, że „nikt nie może być poddany torturom ani okrutnemu, niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu i karaniu. Zakazuje się stosowania kar cielesnych” (art. 40). Niemal identyczną regulację zawiera Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, zgodnie z którą „nikt nie może być poddany torturom ani niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu” (art. 2). Zakaz ten ma charakter absolutny i nie mogą być stosowane żadne wyjątki w tym zakresie.

6. Prawo do obrony

Prawo do obrony to jedno z najważniejszych praw w toku postępowania. Jest ono gwarantowane zarówno przez Konstytucję RP (por. art. 42 ust. 2), jak i Konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (por. art. 6). Prawo zapewnia Ci obronę zarówno w znaczeniu materialnym, jak i formalnym.

Prawo do obrony w znaczeniu materialnym oznacza, że masz prawo podejmowania w toku postępowania wszelkich czynności, których celem jest ochrona Twoich interesów (np. poprzez składanie stosownych wniosków dowodowych).

Prawo do obrony w znaczeniu formalnym oznacza natomiast, że masz uprawnienie do korzystania z obrońcy, zarówno z wyboru, jak i z urzędu.

7. Prawo do pomocy w postępowaniu

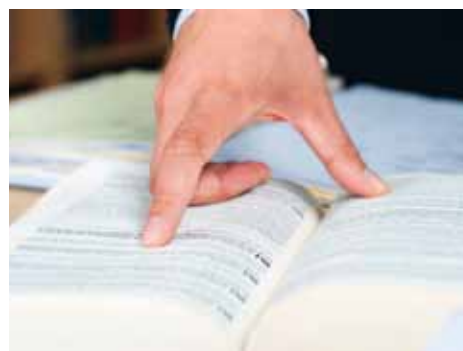
Prawo do pomocy w postępowaniu jest jednym z aspektów gwarantowanego Ci w Konstytucji RP prawa do obrony (por. art. 42 ust. 2). W toku postępowania masz bowiem możliwość korzystania z pomocy profesjonalnego prawnika, i to nie tylko z wyboru, ale także z urzędu. W Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności wprost bowiem zostało zapisane, że oskarżony ma prawo, „jeśli nie ma wystarczających środków na pokrycie kosztów obrony – do bezpłatnego korzystania z pomocy obrońcy wyznaczonego z urzędu, gdy wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości” (art. 6 ust. 3 EKPCz).

8. Prawo dowodzenia

Prawo dowodzenia to kolejny ważny aspekt prawa do obrony. Wynika z niego, że masz uprawnienie do zgłaszania wniosków dowodowych oraz podejmowania wszelkich innych czynności, które mają na celu wykazanie okoliczności uzasadniających ochronę Twoich interesów (por. art. 42 ust. 2 Konstytucji).

9. Prawo do informacji

Prawo do informacji jest ważnym aspektem prawa do jawnego rozpatrzenia sprawy, z którego wynika m.in., że postępowanie ma być jawne dla Ciebie jako strony. W związku z tym przysługuje Ci uprawnienie do przeglądania akt sprawy oraz bycia informowanym o decyzjach zapadających w Twojej sprawie na

niejawnych posiedzeniach. Jawność dla stron oznacza także, że masz prawo brać udział we wszystkich czynnościach podejmowanych przez organy prowadzące postępowanie, w związku z tym masz prawo otrzymywać informację o terminie i miejscu przeprowadzanych czynności.

10. Prawo do ugodowego zakończenia sporu

Prawo daje w pewnych sytuacjach możliwość zawarcia kompromisu, ugody pomiędzy stronami postępowania, skutkiem której jest możliwość wcześniejszego zakończenia sprawy lub uzyskania przez osobę zawierającą ugodę określonych korzyści.

11. Prawo wynagrodzenia niewłaściwych decyzji

Z Konstytucji RP jednoznacznie wynika, że „każdy ma prawo do wynagrodzenia szkody, jaka została mu wyrządzona przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej” (art. 77 Konstytucji). Działaniem organu władzy publicznej może być również wydanie określonego orzeczenia przez sąd. Jeżeli zostanie ustalone, że orzeczenie zostało wydane niezgodnie z prawem, a Tobie z tego tytułu została wyrządzona szkoda, masz prawo do żądania od państwa stosownego odszkodowania.

OBOWIĄZKI OBYWATELA:

1. Obowiązek odpowiedniego zachowania

W sądzie musi zostać zachowana powaga oraz odpowiedni szacunek dla sędziego z racji wykonywanego przez niego urzędu, co stanowi warunek skutecznego i właściwego funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości. W związku z tym od uczestników i stron postępowania wymagane jest odpowiednie zachowanie. Każdy, kto zwraca się do sądu, powinien wstać; podobnie należy postąpić, gdy sąd zwraca się do danej osoby. Zakazane są zachowania nie tylko naruszające powagę sądu, ale także spokój i porządek czynności procesowych. Za naruszenie powagi sądu są przewidziane określone sankcje.

2. Obowiązek mówienia prawdy

Dla wydania sprawiedliwego orzeczenia konieczne jest, aby osoby dostarczające sądowi lub innym organom informacje potrzebne do rozstrzygnięcia sprawy przedstawiały okoliczności zgodnie z prawdą i rzeczywistym przebiegiem wydarzeń. W tym celu na większość uczestników postępowania nałożony jest obowiązek mówienia prawdy, zaś składanie fałszywych zeznań jest przestępstwem zagrożonym karą pozbawienia wolności do lat 3 (por. art. 233 k.k.).

3. Obowiązek terminowego dokonywania czynności

Dla zapewnienia prawidłowego toku postępowania i rozstrzygnięcia sprawy w rozsądnym terminie konieczne jest ustalenie ram czasowych, w których strony postępowania mogą dokonywać określonych czynności. W związku z tym dopuszczalność szeregu czynności dokonywanych przez strony postępowania jest ograniczona określonym terminem. Szczególne znaczenie w tym zakresie mają terminy do wniesienia środków zaskarżenia. Dokonanie określonej czynności po upływie przewidzianego prawem terminu powoduje, że czynność ta będzie nieskuteczna.

4. Obowiązek stawiennictwa

Podjęcie przez organ prowadzący postępowanie właściwej decyzji niejednokrotnie wymaga osobistej stycności ze stronami postępowania lub innymi osobami. W związku z tym organ też może wezwać każdego do osobistego stawiennictwa, zaś niezastosowanie się do wezwania jest obwarowane określonymi sankcjami.

5. Obowiązek dostarczenia dowodów

Dla prawidłowego rozstrzygnięcia sprawy konieczne jest niekiedy nałożenie na strony obowiązku dostarczenia określonych dowodów.

6. Obowiązek ponoszenia kosztów

Postępowanie przed sądem generuje określone koszty, które muszą zostać poniesione albo przez państwo, albo przez strony postępowania. Panuje generalna zasada, że koszty obciążają tę stronę postępowania, która przegrywa postępowanie albo której odwołanie do sądu okazało się niezasadne.

7. Obowiązek wykonania orzeczenia

Prawo do drogi sądowej oznacza, że Twoja sprawa powinna być ostatecznie rozstrzygnięta przez sąd. Wiąże się z tym automatycznie obowiązek wykonania prawomocnego orzeczenia sądu i zastosowania się do zawartych w nim poleceń. Ustawy przewidują określone środki prawne, które mają zagwarantować, że orzeczenia sądu będą respektowane i wykonane przez osoby, do których się odnoszą.

W opracowaniu przedstawimy szczegółowo, w jaki sposób wskazane powyżej prawa i obowiązki są realizowane w toku niniejszego postępowania. Przedstawione zostaną również podstawowe informacje na temat organów wymiaru sprawiedliwości, z którymi możesz się zetknąć. Na końcu broszury znajdziesz najważniejsze wzory pism procesowych.

STRUKTURA

1. SĄD

Co to jest sąd?

Pojęcie to ma wiele znaczeń. W niniejszym opracowaniu pod pojęciem sądu powinieneś rozumieć niezawisły organ państwowy, którego celem i zadaniem jest sprawowanie wymiaru sprawiedliwości (czyli rozstrzyganie sporów i konfliktów prawnych).

Wymiar sprawiedliwości w Polsce sprawują następujące sądy:

- sądy powszechne;
- sądy administracyjne;
- Sąd Najwyższy;
- sądy wojskowe (por. art. 175 Konstytucji).

Co to są sądy powszechne i czym się zajmują?

Sądami powszechnymi są sądy, które sprawują wymiar sprawiedliwości w sprawach nienależących do właściwości sądów administracyjnych, wojskowych oraz Sądu Najwyższego (por. art. 177 Konstytucji). W większości przypadków zatem realizacja zagwarantowanych Ci przez prawo uprawnień i obowiązków będzie miała miejsce właśnie przed sądami powszechnymi.

Jakie są rodzaje sądów powszechnych?

Wśród sądów powszechnych wyróżniamy: sądy rejonowe, sądy okręgowe i sądy apelacyjne.

Sąd rejonowy jest powołany do rozpoznawania większości spraw, z wyjątkiem zastrzeżonych dla pozostałych sądów. Tego rodzaju sąd prowadzi największą liczbę postępowań. Co do zasady właściwość sądu rejonowego – a więc jego kompetencja do orzekania w sprawie, z którą Ty w jakiś sposób możesz być związany – rozciąga się na obszar jednej lub kilku gmin. Sąd rejonowy jest co do zasady sądem pierwszej instancji.

Sąd okręgowy to sąd, dla którego zastrzeżone zostało orzekanie w sprawach poważniejszych, wymagających dla prawidłowego ich rozpatrzenia większego doświadczenia sędziów. Jego właściwość obejmuje obszar działania kilku sądów rejonowych. To, jakie sprawy będą podlegać rozstrzygnięciu tego sądu, określają poszczególne przepisy ustaw. Sąd okręgowy może być sądem zarówno pierwszej, jak i drugiej instancji.

Sąd apelacyjny to co do zasady sąd drugiej instancji. Jego właściwość obejmuje obszar działania minimum dwóch sądów okręgowych, a zasiadanie w nim zastrzeżone jest dla sędziów o szczególnie wysokim stopniu wiedzy i dużym doświadczeniu w zakresie orzekania.

Jaka jest struktura sądu?

Każdy sąd powszechny dzieli się na wydziały, które zajmują się rozpoznawaniem spraw z zakresu danej dziedziny prawa.

1. Wydziały sądu rejonowego:

- cywilny (sprawy z zakresu prawa cywilnego);
- karny (sprawy z zakresu prawa karnego, prawa wykroczeń);
- rodzinny i nieletnich (sprawy z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, dotyczące demoralizacji i czynów karalnych nieletnich, dotyczące leczenia osób uzależnionych od alkoholu oraz od środków odurzających i psychotropowych, należące do sądu opiekuńczego na podstawie odrębnych ustaw);
- pracy (sprawy z zakresu prawa pracy, w szczególności: o ustalenie istnienia stosunku pracy, o uzna-

nie bezskuteczności wypowiedzenia stosunku pracy, o przywrócenie do pracy i przywrócenie poprzednich warunków pracy lub płacy oraz łącznie z nimi dochodzone roszczenia i o odszkodowanie w przypadku nieuzasadnionego lub naruszającego przepisy wypowiedzenia oraz rozwiązania stosunku pracy, a także sprawy dotyczące kar porządkowych i świadectwa pracy oraz roszczenia z tym związane);

- ubezpieczeń społecznych (sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych, w szczególności: o zasiłek chorobowy, wyrównawczy, opiekuńczy, macierzyński, porodowy, pogrzebowy, rodzinny oraz o dodatki do zasiłku rodzinnego, o świadczenia rehabilitacyjne, o odszkodowanie z tytułu wypadku przy pracy w gospodarstwie rolnym, wypadku w drodze do pracy lub z pracy, wypadku przy pracy lub choroby zawodowej, o ustalenie niepełnosprawności lub stopnia niepełnosprawności, o świadczenia z tytułu funduszu alimentacyjnego).

Wydziały pracy i ubezpieczeń społecznych mogą być połączone w jeden wydział.

- ksiąg wieczystych (sprawy z zakresu postępowania wieczystoksięgowego);
- gospodarczy (por. art. 12 § 1 u.s.p.).

2. Wydziały sądu okręgowego:

- cywilny (rozpoznawane w pierwszej instancji sprawy cywilne i rodzinne oraz rozpoznawane w drugiej instancji sprawy cywilne i sprawy należące do właściwości sądów rodzinnych, z wyjątkiem spraw przeciwko nieletnim o popełnienie czynu karalnego, jeżeli wobec nieletniego zastosowano środek poprawczy lub gdy środek odwoławczy zawiera wniosek o orzeczenie środka poprawczego);
- karny (sprawy z zakresu prawa karnego w pierwszej i drugiej instancji, sprawy dotyczące zgodności z prawdą oświadczeń lustracyjnych w pierwszej instancji oraz sprawy rozpoznawane w drugiej instancji przeciwko nieletnim o popełnienie czynu karalnego, jeżeli wobec nieletniego zastosowano środek poprawczy lub gdy środek odwoławczy zawiera wniosek o orzeczenie środka poprawczego);
- penitencjarny i nadzoru nad wykonywaniem orzeczeń karnych (sprawy penitencjarne i nadzoru nad sądowym postępowaniem wykonawczym w sprawach z zakresu prawa karnego);
- pracy (sprawy z zakresu prawa pracy niezastrzeżone do wyłącznej właściwości sądu rejonowego);
- ubezpieczeń społecznych (sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych niezastrzeżone do wyłącznej właściwości sądu rejonowego);

Wydziały pracy i ubezpieczeń społecznych mogą być połączone w jeden wydział.

- gospodarczy, inaczej sąd gospodarczy (sprawy gospodarcze) (por. art. 16 § 1 u.s.p.).

Szczególnego rodzaju wydziały posiada Sąd Okręgowy w Warszawie. Są to odrębne jednostki do spraw:

- z zakresu ochrony konkurencji, regulacji energetyki, telekomunikacji i transportu kolejowego – sąd ochrony konkurencji i konsumentów;
- rejestrowych powierzonych temu sądowi na podstawie odrębnych przepisów;
- z zakresu ochrony wspólnotowych znaków towarowych i wspólnotowych wzorów przemysłowych – sąd wspólnotowych znaków towarowych i wzorów przemysłowych (por. art. 16 § 5 u.s.p.).

3. Wydziały sądu apelacyjnego:

- cywilny (rozpoznawane w drugiej instancji, o ile w pierwszej orzekł sąd okręgowy, sprawy z zakresu prawa cywilnego, gospodarczego oraz rodzinnego i opiekuńczego);
- karny (rozpoznawane w drugiej instancji, o ile w pierwszej orzekł sąd okręgowy, sprawy z zakresu prawa karnego oraz sprawy zgodności z prawdą oświadczeń lustracyjnych);
- pracy i ubezpieczeń społecznych (rozpoznawane w drugiej instancji, o ile w pierwszej orzekł sąd okręgowy, sprawy z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych) (art. 18 § 1 u.s.p.).

Co to jest Sąd Najwyższy i czym się zajmuje?

Sąd Najwyższy zajmuje szczytowe miejsce w strukturze polskiego sądownictwa. Zasiadać w nim mogą jedynie sędziowie o największym stopniu doświadczenia oraz najwyższym poziomie wiedzy prawnej. Jest to niezbędne w celu prawidłowego realizowania poszczególnych kompetencji, które zostały mu przyznane. Spośród nich dla Ciebie, jako obywatela, posiadającego szereg praw i obowiązków w postępowaniu sądowym, najważniejsze znaczenie mają:

- rozpoznawanie kasacji i środków odwoławczych – przykładowo: w postępowaniu karnym – kasacji od prawomocnego orzeczenia sądu drugiej instancji, która kończy dane postępowanie (por. art. 519 k.p.k.) oraz w postępowaniu cywilnym – skargi kasacyjnej od prawomocnego wyroku lub postanowienia w przedmiocie odrzucenia pozwu lub umorzenia postępowania kończących dane postępowanie (por. art. 398¹ § 1 k.p.c.); ze względu na powagę rozpatrywanych spraw, co do zasady nie możesz samodzielnie realizować przed Sądem Najwyższym swoich uprawnień – w tym zakresie musisz skorzystać z profesjonalnej pomocy prawnej, np. radcy prawnego lub adwokata (por. art. 526 § 2 k.p.k., art. 87¹ § 1 k.p.c.);
- rozpoznawanie protestów wyborczych – każdy wyborca ma prawo wnieść taki protest do Sądu Najwyższego, jeżeli doszło do naruszenia przepisów ustaw regulujących przebieg wyborów do Sejmu, Senatu lub Parlamentu Europejskiego albo na urząd Prezydenta RP, bądź referendum ogólnokrajowych lub konstytucyjnego, w terminie 7 dni od dnia ogłoszenia wyników wyborów przez Państwową Komisję Wyborczą (w przypadku wyborów na urząd Prezydenta RP w terminie 3 dni) (por. art. 79 ust. 1 Ordynacji do Sejmu RP i Senatu RP, art. 73 ustawy o wyborze Prezydenta RP, art. 136 Ordynacji wyborczej do Parlamentu Europejskiego, art. 34 ustawy o referendum ogólnokrajowym, art. 1 ust. 1 pkt 1a, 2, 2a u.S.N.).

Sąd Najwyższy
Pl. Krasińskich 2/4/6
00-951 Warszawa 41

Co to są sądy administracyjne i czym się zajmują?

Sądami administracyjnymi są sądy, których zadaniem jest sprawowanie kontroli nad działalnością administracji publicznej (por. art. 3 § 1 p.s.a.). Z Twojego punktu widzenia najważniejsze znaczenie ma orzeczenie przez te sądy w wyniku wniesienia skargi na:

- decyzje administracyjne;
- niektóre postanowienia wydane w postępowaniu administracyjnym, egzekucyjnym i zabezpieczającym w administracji;
- inne akty lub czynności z zakresu administracji publicznej dotyczące uprawnień lub obowiązków, wynikających z przepisów prawa;
- pisemne interpretacje przepisów prawa podatkowego wydawane w indywidualnych sprawach;
- akty prawa miejscowego;
- inne niż prawo miejscowe akty organów jednostek samorządu terytorialnego i ich związków;
- akty nadzoru nad działalnością organów jednostek samorządu terytorialnego;
- bezczynność organów administracji publicznej (por. art. 3 § 2 p.s.a.).

Jakie są rodzaje sądów administracyjnych?

Wśród sądów administracyjnych wyróżniamy wojewódzkie sądy administracyjne i Naczelny Sąd Administracyjny.

Wojewódzkie sądy administracyjne rozpoznają w pierwszej instancji wszystkie sprawy sądowniczo-administracyjne, z wyjątkiem pewnej kategorii spraw zastrzeżonych dla Naczelnego Sądu Administracyjnego; tworzone są dla jednego lub dla kilku województw.

Naczelny Sąd Administracyjny m.in. rozpoznaje środki odwoławcze od orzeczeń wojewódzkich sądów administracyjnych.

Co to są sądy wojskowe i czym się zajmują?

Sądy wojskowe to sądy szczególne, które sprawują wymiar sprawiedliwości w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w sprawach karnych w zakresie przewidzianym w ustawach oraz orzekają w innych sprawach, jeżeli zostały one przekazane do ich właściwości odrębnymi ustawami. W niektórych wypadkach sądy wojskowe sprawują wymiar sprawiedliwości w stosunku do osób nienależących do Sił Zbrojnych (por. art. 1 p.s.w.).

Wśród sądów wojskowych wyróżniamy: wojskowe sądy garnizonowe i wojskowe sądy okręgowe. Pewne kompetencje w zakresie spraw należących do właściwości sądów wojskowych ma Sąd Najwyższy.

2. PROKURATURA

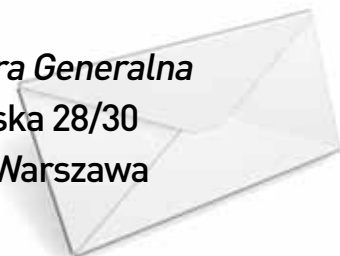
Co to jest prokuratura?

Prokuraturę tworzą: Prokurator Generalny oraz podlegli mu prokuratorzy, w tym prokuratorzy Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (por. art. 1 § 1 u.p.). Zadaniem prokuratury jest strzeżenie praworządności oraz czuwanie nad ściganiem przestępstw (por. art. 2 u.p.)

Prokuratura Generalna

ul. Barska 28/30

02-315 Warszawa

Jakie są jednostki organizacyjne prokuratury?

Powszechnymi jednostkami organizacyjnymi prokuratury są prokuratury: rejonowe, okręgowe i apelacyjne oraz Prokuratura Generalna (por. art. 17 ust. 1 u.p.).

Prokuratura rejonowa to jednostka tworzona co do zasady dla obszaru właściwości przynajmniej jednej gminy (por. art. 17 ust. 3, ust. 4 u.p.).

Prokuratura okręgowa to jednostka tworzona dla obszaru właściwości co najmniej dwóch prokuratur rejonowych (por. art. 17 ust. 2c, ust. 4 u.p.).

Prokuratura apelacyjna to jednostka tworzona dla obszaru właściwości co najmniej dwóch prokuratur okręgowych (por. art. 17 ust. 2b, ust. 4 u.p.).

Prokuratura Generalna zapewnia obsługę Prokuratora Generalnego. Do podstawowych zadań Prokuratury Generalnej należy również zapewnienie udziału prokuratora w postępowaniu przed Trybunałem Konstytucyjnym, Sądem Najwyższym i Naczelnym Sądem Administracyjnym, sprawowanie nadzoru instancyjnego i służbowego nad postępowaniami prowadzonymi w prokuraturach apelacyjnych i koordynacja nadzoru służbowego nad postępowaniem przygotowawczym prowadzonym przez pozostałe jednostki organizacyjne prokuratury, prowadzenie wizytacji prokuratur apelacyjnych oraz wykonywanie czynności w zakresie obrotu prawnego z zagranicą (por. art. 17 ust. 1, ust. 2 u.p.).

Czym zajmuje się prokuratura?

Poszczególne zadania prokuratury realizowane są przez prokuratorów w postępowaniu: karnym, cywilnym, administracyjnym oraz sądoadministracyjnym.

W postępowaniu karnym działania prokuratora mają na celu wykrycie przestępstw oraz doprowadzenie do tego, aby osoba, która je popełniła, poniosła za nie stosowną karę. Cel ten osiągany jest przez:

- prowadzenie i nadzorowanie postępowania przygotowawczego;
- udział w postępowaniu sądowym, w szczególności w roli oskarżyciela publicznego;
- koordynowanie działalności w zakresie ścigania przestępstw, prowadzonej przez inne organy państwowe (np. policja);
- sprawowanie nadzoru nad prawidłowością wykonania postanowień, np. o tymczasowym aresztowaniu (por. art. 3 ust. 1 pkt 1, 4, 7 u.p.).

W postępowaniu cywilnym prokurator może wytaczać powództwo w każdej sprawie cywilnej, jak również wziąć udział w każdym toczącym się już postępowaniu sądowym, jeżeli według jego oceny wymaga tego ochrona praworządności, interesu społecznego lub praw obywateli. W sprawach niemajątkowych z zakresu prawa rodzinnego prokurator może wytaczać powództwa tylko w ściśle określonych przez prawo wypadkach (por. art. 7 k.p.c.). W postępowaniu przed sądami administracyjnymi prokurator może zaskarżyć do sądu niezgodne z prawem decyzje administracyjne, a także wziąć udział w postępowaniu sądowym w sprawach zgodności z prawem takich decyzji (por. art. 3 ust. 1 pkt 6 p.s.a.).

Kim jest Prokurator Generalny?

Prokuraturą Generalną kieruje Prokurator Generalny, który jest prokuratorem przełożonym prokuratorów powszechnych i wojskowych jednostek organizacyjnych prokuratury oraz prokuratorów Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (por. art. 17 ust. 3 u.p.).

Szczególnym uprawnieniem Prokuratora Generalnego jest prawo do:

- wszczęcia postępowania kasacyjnego w drodze kasacji nadzwyczajnej – w przypadku postępowania karnego (por. art. 521 k.p.k.);
- wszczęcia postępowania kasacyjnego w drodze skargi kasacyjnej – w przypadku postępowania cywilnego (por. art. 398¹ § 1 k.p.c.).

3. TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY

Co to jest Trybunał Konstytucyjny?

Trybunał Konstytucyjny to organ państwowy, który m.in. kontroluje zgodność ustaw i innych aktów, funkcjonujących w naszym systemie prawnym z Konstytucją RP, ustawami oraz umowami międzynarodowymi wiążącymi Polskę. Z Twojego punktu widzenia przejawem tej kontroli jest orzekanie w sprawach skarg konstytucyjnych (por. art. 188 pkt 5 Konstytucji).

Trybunał Konstytucyjny

Al. Szucha 12A

00-918 Warszawa

Co to jest skarga konstytucyjna i jakie są warunki jej wnoszenia?

Skarga konstytucyjna to podstawowy środek ochrony praw i wolności. Skargę tę może wnieść każdy (a więc nie tylko obywatel naszego państwa), czyje konstytucyjne prawa i wolności zostały naruszone w wyniku wydania ostatecznego rozstrzygnięcia przez sąd lub organ administracyjny. Skargę należy wnieść w terminie 3 miesięcy od dnia, w którym doręczono osobie skarżącej ostateczne rozstrzygnięcie w sprawie. Co do zasady skarga konstytucyjna musi być sporządzona przez adwokata lub radcę prawnego. Jeżeli zatem Twoim zdaniem sprawa wymaga złożenia skargi konstytucyjnej, musisz skontaktować się z profesjonalnym prawnikiem (por. art. 46 ust. 1, art. 48 ust. 1 TKU, art. 79 Konstytucji).

Zadaniem Trybunału Konstytucyjnego podczas rozpoznawania skargi konstytucyjnej jest stwierdzenie, czy akt prawny, na podstawie którego wydano rozstrzygnięcie naruszające prawa i wolności konstytucyjne, jest zgodny z przepisami Konstytucji RP, ustawami oraz umowami międzynarodowymi. Orzeczenie braku takiej zgodności skutkuje możliwością wznowienia postępowania lub uchylecia ostatecznych rozstrzygnięć.

4. EUROPEJSKI TRYBUNAŁ PRAW CZŁOWIEKA

Co to jest Europejski Trybunał Praw Człowieka?

Europejski Trybunał Praw Człowieka to przykład europejskiego sądu międzynarodowego. Został on utworzony na mocy Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, w celu zapewnienia przestrzegania zobowiązań dotyczących ochrony praw człowieka i obywatela wynikających z tejże Konwencji.

(Europejski Trybunał Praw Człowieka)

The Registrar

European Court of Human Rights

Council of Europe

F-67075 Strasbourg-Cedex

France

Kiedy mogę zwrócić się o pomoc do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i w jaki sposób?

Na podstawie Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności każde państwo, które ją podpisało, w tym Polska, zobowiązało się do zapewnienia każdemu człowiekowi określonych w Konwencji praw i wolności, wśród których wymienić trzeba: prawo do życia, prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego, prawo do rzetelnego procesu sądowego, prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, prawo do zawarcia małżeństwa, prawo do skutecznego środka odwoławczego, wolność myśli, sumienia i wyznania, wolność wyrażania opinii, wolność zgromadzania się i stowarzyszania się, zakaz tortur, zakaz niewolnictwa i pracy przymusowej, zakaz karania bez podstawy prawnej i zakaz dyskryminacji. Jeżeli uważasz, że choć jedno z powyższych praw zostało naruszone przez państwo, możesz wnieść do Trybunału skargę w tej sprawie (por. art. 2–14, 34 EKPCz).

Jakie są warunki dopuszczalności wnoszenia skargi?

Twoje prawo do wniesienia skargi do Trybunału zostało obwarowane koniecznością spełnienia następujących warunków:

- musisz uważać, że stałeś się ofiarą naruszenia przez państwo praw zawartych w Konwencji;
- wyczerpałeś wszystkie możliwe środki odwoławcze przewidziane przez prawo polskie, czyli przykładowo wniosłeś:
  - I. w postępowaniu karnym – apelację od orzeczenia sądu I instancji i jeżeli w danej sprawie przystąpiła, kasację do Sądu Najwyższego;
  - II. w postępowaniu cywilnym – apelację od orzeczenia sądu I instancji, i, jeżeli w danej sprawie przystępuje, także skargę kasacyjną do Sądu Najwyższego;
  - III. w postępowaniu sądownoadministracyjnym – skargę kasacyjną do Naczelnego Sądu Administracyjnego;
  - IV. w przypadku skargi na przewlekłość postępowania sądowego – skargę na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki;
  - V. w niektórych wypadkach skargę konstytucyjną – gdy decyzja w Twojej sprawie była wydana w drodze bezpośredniego zastosowania przepisu niezgodnego z Konstytucją RP, a regulacje dotyczące tejże decyzji pozwalają na wznowienie postępowania lub uchylenie decyzji w rezultacie wyroku Trybunału Konstytucyjnego stwierdzającego taką niezgodność;
- musisz wnieść skargę w terminie 6 miesięcy od daty podjęcia przez właściwy sąd decyzji kończącej ostatecznie postępowanie w Twojej sprawie.

Dodatkowo, warto wiedzieć, że skarga do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka może być sporządzona w języku polskim. Elementem koniecznym jest Twój podpis oraz uzasadnienie skargi. Postaraj się także dołączyć możliwie wyczerpujący materiał dowodowy, który stanowiłby jej poparcie. Musisz także wiedzieć, że Trybunał nie rozpatruje skargi, która jest co do istoty identyczna ze skargą już przez niego rozpatrzoną (por. art. 34, 35 EKPCz, Decyzja Jabłoński v. Polska z 16 kwietnia 1998 r., skarga nr 33492/96, Decyzja Charzyński v. Polska z 1 marca 2005 r., skarga nr 15212/03).

5. EUROPEJSKI TRYBUNAŁ SPRAWIEDLIWOŚCI

Co to jest Trybunał Sprawiedliwości i Sąd Pierwszej Instancji?

Trybunał Sprawiedliwości i Sąd Pierwszej Instancji to sądy międzynarodowe, działające w ramach Unii Europejskiej, których zadaniem jest czuwanie nad poszanowaniem i odpowiednim stosowaniem prawa unijnego.

*Europejski Trybunał Sprawiedliwości
(Sąd Pierwszej Instancji)*

**Court of Justice
of the European Communities
Palais de la Cour de Justice**

**blvd Konrad Adenauer
2925 Luxembourg
LUXEMBOURG**

Jakie znaczenie ma dla mnie działalność Trybunału Sprawiedliwości i Sądu Pierwszej Instancji?

Jako osoba mieszkająca w Polsce, czyli kraju będącym członkiem Unii Europejskiej, masz prawo wnieść skargę:

- o stwierdzenie nieważności aktu prawnego, uchwalonego przez Parlament Europejski, Radę Unii Europejskiej, Komisję Europejską lub Europejski Bank Centralny, jeżeli jesteś bezpośrednio adresatem takiego aktu, oraz aktu prawnego, który mimo, że nie jest do Ciebie zaadresowany dotyczy Cię bezpośrednio i indywidualnie. Pamiętaj, że musisz mieć interes prawny, żeby wnieść skargę, czyli w wyniku jej złożenia i stwierdzenia nieważności aktu prawnego możesz uzyskać jakąś korzyść. Skargę musisz wnieść w terminie 2 miesiące od daty opublikowania aktu lub dowiedzenia się o nim przez Ciebie (por. art. 230 TWE);
- na bezczynność instytucji unijnej (Parlament Europejski, Komisja Europejska, Rada Unii Europejskiej, Europejski Bank Centralny) w sytuacji, gdy nie wydała aktu prawnego skierowanego do Ciebie, do wy-

dania którego była zobowiązana; obowiązek wydania aktu prawnego musi być wystarczająco konkretny (musi być dokładnie wiadomo o wydanie jakiego aktu chodzi) oraz należy wskazać jego treść (co konkretnie w danym akcie miało być zawarte) (por. art. 232 TWE).

Jaka jest procedura składania skargi?

Skargę na dany akt instytucji unijnej lub jego brak powinieneś skierować do Sądu Pierwszej Instancji.

W skardze musisz zawrzeć następujące informacje:

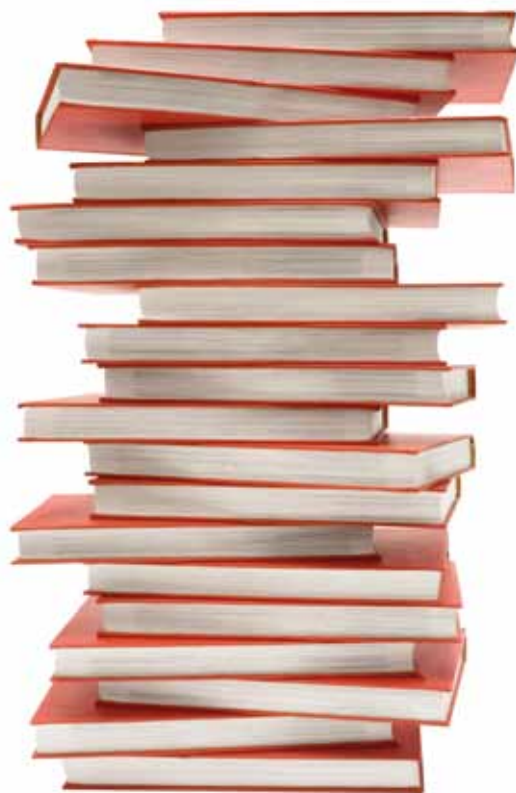
- Twoje imię i nazwisko oraz miejsce zamieszkania,
- wskazanie instytucji, która według Ciebie dopuściła się naruszenia prawa wspólnotowego,
- przedmiot sporu oraz zwięzłe przedstawienie powołanych zarzutów,
- Twoje żądanie,
- wnioski dowodowe (por. art. 38 § 1 regulaminu ETS)

Jeżeli Trybunał Sprawiedliwości przyzna Ci rację w kwestii, której dotyczy złożona przez Ciebie skarga, orzeknie on o nieważności aktu, którego skarga dotyczy. Może także nałożyć na stronę oskarżoną obowiązek określonego działania, w tym także w uzasadnionych wypadkach – przyznania Ci odszkodowania (por. art. 230, 232, 288 TWE).

INFORMACJE OGÓLNE O POSTĘPOWANIU

Na potrzeby niniejszego opracowania, pod pojęciem postępowania karnego będziemy rozumieć każde postępowanie, którego celem jest osądzenie sprawcy czynu zabronionego, za wyjątkiem postępowania w sprawach nieletnich. Takimi czynami zabronionymi mogą być: przestępstwa, wykroczenia, przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe.

Postępowanie karne w ścisłym tego pojęcia znaczeniu to postępowanie mające doprowadzić do wykrycia i osądzenia sprawcy przestępstwa (np. zabójstwa, rozboju, spowodowania wypadku komunikacyjnego). Składa się ono z dwóch zasadniczych etapów: postępowania przygotowawczego oraz postępowania przed sądem. W jego toku będziesz nazwany **podejrzany**, jeśli przeciwko Tobie wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów albo bez wydania takiego postanowienia postawiono Ci zarzut w związku z przystąpieniem do przesłuchania Cię w charakterze podejrzanego. Będziesz nazywany **oskarżonym**, jeśli wniesiono przeciwko Tobie akt oskarżenia do sądu albo prokurator złożył wniosek o warunkowe umorzenie postępowania w Twojej sprawie. Podobne zasady obowiązują w **postępowaniu karnoskarbowym**, które ma za zadanie osądzenie sprawcy przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego, czyli czynu zabronionego skierowanego przeciwko interesom finansowym państwa (np. uchylanie się od obowiązku zapłaty podatku, niezapłacenie cła za towar podlegający ocłeniu). Tutaj również będziesz nazwany podejrzanym lub oskarżonym w identycznych sytuacjach.

Postępowanie w sprawach o wykroczenia ma za zadanie doprowadzić do osądzenia sprawcy wykroczenia (np. zakłócania ciszy nocnej, niestosowania się do znaków i sygnałów drogowych). W sytuacji, gdy wniesiono przeciwko Tobie wniosek o ukaranie w postępowaniu w sprawach o wykroczenia, będziesz nazywany **obwinionym**.

Odpowiednie przepisy prawa przyznają Ci status **skazanego**, jeśli jesteś osobą, wobec której rozpoczęto się i jest prowadzone **postępowanie wykonawcze**, a przedmiotem tego postępowania jest realizowanie orzeczenia wydanego w postępowaniu karnym, postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe lub postępowaniu w sprawach o wykroczenia (w tym przypadku będziesz nazwany **ukaranym**).

Jeśli natomiast zostałeś pokrzywdzony w wyniku popełnienia przestępstwa lub wykroczenia, a więc doznałeś szkody osobistej (np. uszczerbku na zdrowiu) lub majątkowej (np. ktoś zniszczył należącą do Ciebie rzecz), prawo będzie nazywało Cię **pokrzywdzonym**. Pokrzywdzony pełni również rolę **świadka**, czyli osoby, która została wezwana przez organ prowadzący postępowanie w celu złożenia zeznań dotyczących kwestii, które musi rozstrzygnąć ten organ, aby poprawnie ocenić odpowiedzialność sprawcy czynu zabronionego.

W niniejszym opracowaniu zostaną przedstawione prawa i obowiązki obywatela w sądzie i w prokuraturze w przypadkach, kiedy będziesz się znajdował w roli:

1. **oskarżonego** – zarówno w postępowaniu karnym, jak i karnoskarbowym; co do zasady jego uprawnienia posiada również podejrzany (różnice zostały wyraźnie zaznaczone); wszystkie uwagi dotyczące oskarżonego należy również odnosić do obwinionego o popełnienie wykroczenia, poza wyraźnie wskazanymi różnicami w tym zakresie;
2. **skazanego** – zarówno po wydaniu wyroku skazującego w postępowaniu karnym, jak i karnoskarbowym (o przestępstwa skarbowe);
3. **pokrzywdzonego** – zarówno na skutek popełnienia na Twoją szkodę przestępstwa, jak i wykroczenia.

Jeżeli w niniejszym opracowaniu nie wskazano, której z wyżej wymienionych ról dane uprawnienie lub obowiązek dotyczy, oznacza to, iż znajduje ono zastosowanie zarówno w stosunku do oskarżonego (obwinionego, podejrzanego), jak i skazanego (ukaranego) oraz pokrzywdzonego.

PRAWA OBYWATELA

1. PRAWO DO SĄDU

a. PRAWO DO DROGI SĄDOWEJ

OSKARŻONY

Zostałem oskarżony (obwiniony) o popełnienie czynu zabronionego, kto może uznać mnie winnym?

Zgodnie z zasadą domniemania niewinności każdego człowieka uważa się za niewinnego, dopóki jego wina nie zostanie stwierdzona prawomocnym wyrokiem sądu. Masz prawo do tego, aby Twoja sprawa trafiła do sądu i na drodze sądowej była rozpoznawana. Tylko w prawomocnym wyroku sądu możesz zostać uznany za winnego popełnienia zarzucanego Ci czynu (por. art. 5 k.p.k.).

Czy istnieje dla oskarżonego jakiś wyjątek od zasady drogi sądowej?

Z wyjątkiem takim możesz spotkać się w postępowaniu w sprawach o wykroczenia oraz wykroczenia skarbowe. Jest nim tzw. postępowanie mandatowe, dające uprawnienie niektórym organom (np. policja w przypadku wykroczeń, urząd skarbowy w przypadku wykroczeń skarbowych) do wystawiania za niektóre wykroczenia lub wykroczenia skarbowe mandatów. Mandat jest to jeden ze sposobów nałożenia grzywny. Oznacza to, że będziesz mógł ponieść odpowiedzialność za wykroczenie lub wykroczenie skarbowe, bez kierowania sprawy do sądu (por. art. 95–102 k.p.w., art. 136–141 k.k.s.).

Przykłady innych służb lub organów mogących wystawiać mandaty za wykroczenia:

Straż Pożarna, Inspekcja Weterynaryjna, Straż Ochrony Kolei, Straż Graniczna, Państwowa Straż Łowiecka, straż miejska, Inspekcja Handlowa, Inspekcja Transportu Drogowego, Państwowa Inspekcja Sanitarna, organy nadzoru budowlanego.

Kiedy mogę dostać mandat za wykroczenie?

Jeżeli popełnisz wykroczenie, uprawniony funkcjonariusz może nałożyć na Ciebie mandat tylko w dwóch sytuacjach:

- gdy zostałeś schwytany na gorącym uczynku lub bezpośrednio po popełnieniu wykroczenia;

Przykład: *Policjant zatrzymał Augustyna za przekroczenie prędkości. Policjant widział jak Augustyn przekraczał prędkość i ma dowód w postaci odczytu z urządzenia rejestrującego prędkość (radaru).*

- w sytuacji, gdy uprawniony funkcjonariusz pod Twoją nieobecność stwierdzi naocznie popełnienie przez Ciebie wykroczenia albo zrobi to za pomocą urządzenia pomiarowego lub kontrolnego (np. fotoradar), a nie zachodzi wątpliwość, że to Ty jesteś sprawcą wykroczenia.

Przykład: *Bogumiła jechała do swojej ciotki na imieniny, była już mocno spóźniona, więc bardzo się spieszyła, nie bacząc na ograniczenia prędkości. W pewnym momencie na poboczu zobaczyła błysk – stał tam fotoradar, który zrobił jej zdjęcie i zarejestrował prędkość z jaką jechała. Mimo, że nie było w okolicy żadnego policjanta, który mógłby ją zobaczyć, Bogumiła dostanie mandat, gdyż na zdjęciu dokładnie widać, że to ona złamała przepisy ruchu drogowego.*

Nałożenie mandatu nie może nastąpić w pierwszej sytuacji po upływie 14 dni od ujawnienia wykroczenia, a w drugim wypadku – po upływie 30 dni od ujawnienia wykroczenia (por. art. 97 § 1 k.p.w.). Po upływie powyższych terminów odpowiednia służba może jedynie skierować wniosek o ukaranie sprawcy wykroczenia do sądu, gdzie zostanie przeprowadzona normalna rozprawa.

Kiedy mogę dostać mandat za wykroczenie skarbowe?

Mandat w postępowaniu w sprawach o wykroczenia skarbowe co do zasady może nakładać organ finansowy postępowania przygotowawczego, czyli urząd skarbowy, inspektor kontroli skarbowej bądź urząd celny. Mandat nie może zostać nałożony w sytuacji, jeżeli wykroczenie skarbowe, które popełniłeś, spowodowało powstanie szkody, chyba że do chwili przyjęcia mandatu szkoda ta została naprawiona (np. gdy zapłaciłeś należny podatek czy też cło). Nie ma też możliwości nałożenia mandatu karnego w sytuacji, gdy czyn, którego się dopuściłeś, jest jednocześnie przestępstwem skarbowym i wykroczeniem skarbowym. Odpowiedni organ nie będzie mógł nałożyć na Ciebie mandatu także wtedy, gdy jakaś osoba wystąpiła z żądaniem wydania jej rzeczy, w posiadanie których wszedłeś w wyniku popełnionego wykroczenia skarbowego (por. art. 136, 137, 139 k.k.s.).

Z jakimi rodzajami mandatów mogę się spotkać?

Istnieją trzy rodzaje mandatów.

- I. Mandat **gotówkowy**, który musisz od razu zapłacić funkcjonariuszowi, który Ci go wystawia. Taki mandat możesz dostać tylko w sytuacji, gdy przebywasz w Polsce tymczasowo lub nie masz stałego miejsca zamieszkania albo pobytu (por. art. 98 § 2 k.p.w., por. art. 138 § 1 pkt 1, § 2, 3 k.k.s.).
- II. Mandat **kredytowany**, który dostajesz bezpośrednio od odpowiedniego funkcjonariusza za potwierdzeniem odbioru i jesteś zobowiązany do jego zapłacenia w ciągu 7 dni od jego przyjęcia. Jest to najczęściej występująca forma mandatu (por. art. 98 § 3, 100 k.p.w., art. 138 § 1 pkt 2, § 5 k.k.s.).
- III. Mandat **zaoczny**, który możesz dostać w sytuacji, gdy funkcjonariusz, który go wystawia, nie zastał Cię na miejscu popełnienia wykroczenia, a nie zachodzą wątpliwości co do tego, że to właśnie Ty popełniłeś konkretne wykroczenie. Mandat taki funkcjonariusz pozostawi Ci w takim miejscu, żebyś mógł go jak najszybciej znaleźć. Z tego rodzaju mandatem nigdy nie zetkniesz się w postępowaniu w sprawach o wykroczenia skarbowe (por. art. 98 § 4 k.p.w., art. 138 k.k.s.).

Czy muszę przyjąć mandat?

Nie, nie masz takiego obowiązku. Masz prawo odmówić przyjęcia mandatu, ale konsekwencją tego będzie skierowanie przeciwko Tobie do sądu wniosku o ukaranie (w przypadku wykroczeń) lub aktu oskarżenia (w przypadku wykroczeń skarbowych). Oznacza to, że zawsze masz możliwość, aby Twoją sprawę rozpoznał sąd (por. art. 97 § 2, 3, art. 99 k.p.w., art. 137 § 3, art. 139 § 1 k.k.s.).

Czy mogę coś zrobić w sytuacji, gdy przyjąłem mandat (dot. mandatu kredytowanego) lub go zapłaciłem (dot. mandatu zaocznego), a później doszedłem do wniosku, że wolałbym zostać osądzony przez sąd?

Niestety nie. Żeby sprawa trafiła do sądu nie możesz przyjmować mandatu kredytowanego, ani płacić mandatu zaocznego. Odpowiednio przez przyjęcie bądź zapłacenie mandatu zgadzasz się na wymierzoną nim karę i tym samym tracisz prawo do rozpoznania Twojej sprawy przez sąd. Dlatego jeśli chcesz w postępowaniu o wykroczenie bronić swoich racji przed sądem, musisz powiedzieć o tym funkcjonariuszowi chcącemu wystawić Ci mandat i odmówić jego przyjęcia (w wypadku mandatu kredytowanego) lub nie zapłacić mandatu zaocznego (por. art. 99 k.p.w., por. art. 139 § 1 k.k.s.).

Jedynie w przypadku, gdy mandat został nałożony za czyn, który nie jest czynem zabronionym jako wykroczenie, możesz w terminie 7 dni od daty uprawomocnienia się mandatu złożyć do sądu wnioski o jego uchylenie (por. art. 101 k.p.w.).

Co to jest wzajemny akt oskarżenia i kiedy mogę go złożyć?

Wzajemne oskarżenie jest to instytucja pozwalająca Tobie jako oskarżonemu (na skutek prywatnego aktu oskarżenia wniesionego przez pokrzywdzonego) na skierowanie przeciwko pokrzywdzonemu aktu oskarżenia. Abyś mógł wnieść wzajemny akt oskarżenia, muszą być spełnione następujące warunki:

1. musi być on skierowany przeciwko pokrzywdzonemu, będącemu oskarżycielem prywatnym w Twojej sprawie;
2. musi dotyczyć czynu, który pozostaje w związku z czynem zarzucanym Tobie;
3. zarzucany pokrzywdzonemu czyn musi być przestępstwem ściganym z oskarżenia prywatnego;
4. musisz wnieść wzajemny akt oskarżenia najpóźniej do momentu rozpoczęcia przewodu sądowego (odczytania w sądzie aktu oskarżenia przeciwko Tobie) (por. art. 497 k.p.k.).

Po wniesieniu przez Ciebie wzajemnego aktu oskarżenia sąd rozpozna obie sprawy w jednym postępowaniu. Pamiętaj, że dla skuteczności złożenia aktu oskarżenia konieczne jest zapłacenie przez Ciebie zryczałtowanej równowartości wydatków postępowania w kwocie 300 zł (por. art. 497, 621 k.p.k.). Wniesienie wzajemnego aktu oskarżenia nie jest możliwe w postępowaniu w sprawach o wykroczenia ani w postępowaniu karnoskarbowym.

SKAZANY

Co to znaczy, że mam prawo do drogi sądowej w postępowaniu wykonawczym?

Zagwarantowane przez Konstytucję prawo do drogi sądowej w odniesieniu do skazanego oznacza, że wszelkie decyzje w stosunku do Ciebie w trakcie wykonywania kary są wydawane lub co najmniej kontrolowane przez sąd. Jako skazany możesz składać wnioski o wszczęcie postępowania przed sądem i brać w tym postępowaniu udział jako strona, wnosić zażalenia na postanowienia wydane w postępowaniu wykonawczym (por. art. 6 § 1 k.k.w.), a także zaskarżyć decyzje większości organów postępowania wykonawczego z powodu ich niezgodności z prawem. Prawo stanowi, że sąd orzeka na wniosek skazanego (por. art. 19 § 1 k.k.w.), a skargę lub wniosek można złożyć ustnie lub na piśmie (por. art. 19 § 2 k.k.w.).

Przykład: W dniu 15 lipca 2008 roku Augustyn złożył do sądu penitencjarnego wniosek o warunkowe przedterminowe zwolnienie z reszty pozostałej mu do odbycia kary. Augustyn jako strona w postępowaniu wykonawczym był uprawniony do złożenia wniosku o warunkowe przedterminowe zwolnienie. Sąd, ze względu na pozytywną opinię, jaką cieszył się osadzony w zakładzie karnym, udzielił mu żądanego zwolnienia.

POKRZYWDZONY

Czym dla pokrzywdzonego jest prawo do drogi sądowej?

Jako osoba pokrzywdzona przestępstwem lub wykroczeniem masz prawo do tego, aby sąd w wyroku orzekł o winie i ukarał sprawcę. Zasadniczo policja i prokurator prowadzą swoje działania bez względu na Twoją wolę wszczęcia i prowadzenia postępowania (por. art. 334 § 2 k.p.k.).

Czy zdanie pokrzywdzonego ma znaczenie w kwestii ścigania sprawcy przestępstwa?

Istnieje grupa przestępstw, w stosunku do których prowadzenie postępowania uzależnione jest od Twojej inicjatywy. Bez Twojej zgody, wyrażonej we **wniosku o ściganie**, policja czy prokurator, pomimo wiedzy o dokonaniu przestępstwa, podejmie tylko czynności niecierpiące zwłoki w celu zabezpieczenia śladów i dowodów, a także czynności zmierzające do wyjaśnienia, czy wniosek będzie złożony.

Do czynów tych należą m.in.: uszkodzenie ciała lub wywołanie choroby trwającej dłużej niż 7 dni na szkodę osoby najbliższej (por. art. 157 § 5 k.k.), nieumyślne narażenie na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia lub ciężkiego uszczerbku zdrowia (por. art. 160 § 5 k.k.), groźba karalna (por. art. 190 k.k.), zgwałcenie (por. art. 197 k.k.), karalna niealimentacja (por. art. 209 k.k.), kradzież i kradzież z włamaniem na szkodę osoby najbliższej (por. art. 278 i 279 k.k.).

Przykład: Żona Augustyna spowodowała wypadek samochodowy, w którym ucierpiał wyłącznie Augustyn. Augustyn nie chce, aby jego ukochana poniosła z tego tytułu jakąkolwiek odpowiedzialność, toteż nie składa wniosku o ściganie, a w jego braku, policja i prokurator pomimo wiedzy o wypadku, nie podejmą żadnych działań mających na celu ukaranie żony Augustyna.

Ponadto istnieje grupa przestępstw, gdzie do wszczęcia postępowania i ukarania sprawcy konieczny jest pochodzący od Ciebie **prywatny akt oskarżenia**. Do czynów tych należą: uszkodzenie ciała lub spowodowanie rozstroju zdrowia, które nie trwało dłużej niż 7 dni (por. art. 157 § 2 i 3 k.k.), pomówienie (por. art. 212 § 1 i 2 k.k.), zniewaga (por. art. 216 § 1 i 2 k.k.), naruszenie nietykalności cielesnej (por. art. 217 § 1 k.k.). Szczególną sytuacją jest możliwość występowania przez Ciebie w roli **oskarżyciela posiłkowego subsydiarnego**. Dotyczy to sytuacji, gdy zarzucany sprawcy czyn jest przestępstwem ściganym z urzędu, a prokurator nie dopatruje się podstaw do wszczęcia i prowadzenia postępowania. Uprawnienie do wniesienia subsydiarnego aktu oskarżenia aktualizuje się dopiero po przeprowadzeniu pewnej procedury:

- po otrzymaniu zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa, prokurator odmawia wszczęcia postępowania przygotowawczego (śledztwa lub dochodzenia) albo już wszczęte umarza;
- odmowna decyzja prokuratora zostaje zaskarżona przez uprawnionego zażaleniem wniesionym do sądu;
- sąd przychylił się do treści zażalenia i zwraca sprawę prokuratorowi do prowadzenia;
- prokurator wydaje po raz kolejny decyzję odmowną, identyczną z wydaną uprzednio (tj. po raz drugi odmawia wszczęcia albo po raz drugi umarza postępowanie przygotowawcze).

Po przejściu wszystkich powyższych etapów, droga do wniesienia subsydiarnego aktu oskarżenia staje dla Ciebie otworem. Akt taki możesz wnieść w terminie miesiąca od otrzymania po raz drugi decyzji odmownej prokuratora i musi być on sporządzony przez adwokata (por. art. 55 § 1 i 2 k.p.k.).

? Jak powinien wyglądać prywatny akt oskarżenia?

Prywatny akt oskarżenia powinien zawierać (por. art. 119, 332, 487 k.p.k.):

- oznaczenie sądu, do którego jest kierowany;
- Twoje dane (imię, nazwisko, adres zamieszkania);
- oznaczenie osoby oskarżonej (imię, nazwisko, ewentualnie inne dane o jego osobie);
- określenie zarzucanego oskarżonemu czynu ze wskazaniem czasu, miejsca, sposobu i okoliczności jego popełnienia;
- wskazanie dowodów, na których opiera się oskarżenie;
- datę i Twój podpis.

Zobacz wzór nr 1 – prywatny akt oskarżenia

? Czy zdanie pokrzywdzonego ma znaczenie w kwestii ścigania sprawcy wykroczenia?

W postępowaniu w sprawach o wykroczenia istnieje katalog czynów zabronionych, których ściganie może nastąpić wyłącznie na Twoje żądanie, wyrażone we **wniosku o ściganie**, bez którego policja nie podejmie działań w sprawie (por. art. 6 k.p.w.). Wśród nich można wymienić m.in.: kradzież rzeczy o wartości do 250 zł na szkodę osoby najbliższej (por. art. 119 k.w.), umyślne niszczenie cudzej rzeczy o wartości do 250 zł (por. art. 124 k.w.), zabór, przywłaszczenie lub umyślne niszczenie, uszkodzenie cudzej rzeczy, która nie przedstawia wartości majątkowej (np. list prywatny) (por. art. 126 k.w.).

W sprawach dotyczących wykroczeń ściganych na żądanie możesz ponadto sam wnieść do sądu **wniosek o ukaranie** sprawcy jako oskarżyciel posiłkowy. Możesz uczynić to także w odniesieniu do pozostałych wykroczeń, o ile w ciągu miesiąca od zawiadomienia policji (lub innego właściwego organu) o ich popełnieniu nie zostanie przez nią wniesiony do sądu wniosek o ukaranie (por. art. 25 § 4, 27, 28 k.p.w.).

? Jak powinien wyglądać wniosek o ukaranie sprawcy wykroczenia?

Wniosek o ukaranie powinien zawierać (por. art. 119 k.p.k., 57 k.p.w.):

- oznaczenie sądu, do którego jest kierowany;
- Twoje dane (imię, nazwisko, adres zamieszkania);
- imię, nazwisko i adres obwinionego (ewentualnie inne dane niezbędne do ustalenia jego tożsamości);
- określenie zarzucanego obwinionemu czynu ze wskazaniem miejsca, czasu, sposobu i okoliczności jego popełnienia;
- wskazanie dowodów;
- datę i Twój podpis.

b. PRAWO DO ROZPATRZENIA SPRAWY PRZEZ NIEZALEŻNY I NIEZAWISŁY SĄD

Czy każdy sędzia i w każdym przypadku będzie rozpatrywał moją sprawę?

Nie, są takie sytuacje, w których sędzia zostanie wyłączone, co oznacza, że nie będzie on orzekał w danej sprawie, tylko zostanie zastąpiony przez innego sędziego. Jeżeli istnieją wątpliwości co do obiektywizmu sędziego, podlega on wyłączeniu, czyli nie może uczestniczyć w rozstrzygnięciu sprawy. Istnieją sytuacje, w których bez względu na to czy sędzia faktycznie byłby stronniczy, jest on wyłączone ze sprawy automatycznie, np. gdy sprawa dotyczy tego sędziego bezpośrednio, gdy miałby orzekać w sprawie swojego małżonka lub krewnych, gdy był świadkiem czynu, o który sprawa się toczy. Sędzia może okazać się nieobiektywny także z wielu innych przyczyn; jeżeli wiesz o takiej okoliczności to **musisz złożyć wtedy odpowiedni wniosek**. Należy zrobić to w formie ustnej lub pisemnej i skierować do sądu, który ma orzekać w sprawie. We wniosku musisz wyjaśnić dlaczego uważasz, że sędzia, którego wyłączenia żądasz, nie będzie obiektywny i nie powinien orzekać w tej sprawie (por. art. 40, 41, 42 k.p.k., por. art. 16 k.p.w.).

Przykład: Augustyn został oskarżony o kradzież samochodu. Okazało się, że sędzią w tej sprawie ma być jego sąsiad, z którym nie ma on najlepszych stosunków. W tej sytuacji Augustyn może złożyć wniosek o wyłączenie sędziego od orzekania w jego sprawie.

2. PRAWO DO ROZPOZNANIA SPRAWY BEZ NIEUZASADNIONEJ ZWŁOKI

Kiedy mogę uznać, że moja sprawa toczy się zbyt długo?

Masz prawo, aby Twoja sprawa została rozpoznana bez nieuzasadnionej zwłoki. Z nieuzasadnioną zwłoką będziesz miał do czynienia wówczas, gdy postępowanie będzie trwać dłużej niż jest to konieczne dla wyjaśnienia tych okoliczności faktycznych i prawnych, które są istotne dla rozstrzygnięcia sprawy lub zakończenia postępowania przygotowawczego. Pamiętaj, że przewlekłość postępowania ocenia się zawsze w odniesieniu do konkretnej sprawy!

Dla oceny, czy w Twojej sprawie doszło do nieuzasadnionej zwłoki, trzeba wziąć pod uwagę m.in. takie elementy, jak: terminowość i prawidłowość czynności podjętych przez sąd lub prokuratora w celu rozstrzygnięcia sprawy, charakter sprawy, stopień złożoności sprawy, znaczenie dla Ciebie rozstrzyganych w sprawie zagadnień oraz zachowanie stron postępowania, w szczególności Twoje (por. art. 2 u.o.s.n.p.).

Co mogę uczynić, gdy moja sprawa toczy się zbyt długo?

Jeżeli uważasz, że Twoja sprawa ciągnie się zbyt długo, jako strona postępowania możesz wnieść do sądu skargę o stwierdzenie, że w postępowaniu, którego skarga dotyczy, nastąpiło naruszenie Twojego prawa do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki, zwaną **skargą o stwierdzenie przewlekłości postępowania**. Skarga ta może dotyczyć zarówno postępowania przed sądem, jak i przygotowawczego prowadzonego lub nadzorowanego przez prokuratora. Możesz ją złożyć jedynie w toku postępowania w sprawie, do sądu, przed którym toczy się postępowanie lub do prokuratora prowadzącego lub nadzorującego postępowanie przygotowawcze (por. art. 5 u.o.s.n.p.). Sąd, uznając Twoją skargę za zasadną, stwierdzi, że w postępowaniu nastąpiła jego przewlekłość, ponadto może zlecić sądowi rozpoznającemu Twoją sprawę albo prokuratorowi prowadzącemu lub nadzorującemu postępowanie przygotowawcze podjęcie określonych czynności w wyznaczonym terminie, a na Twoje żądanie przyzna Ci odpowiednią sumę pieniężną (por. art. 12 u.o.s.n.p.).

Jak powinna wyglądać skarga o stwierdzenie przewlekłości postępowania?

Skarga o stwierdzenie przewlekłości postępowania powinna zawierać:

- tytuł pisma (skarga o stwierdzenie przewlekłości postępowania);
- Twoje dane (imię, nazwisko, miejsce zamieszkania);
- oznaczenie sądu lub prokuratora, do którego pismo wnosisz;
- żądanie stwierdzenia przewlekłości postępowania w sprawie, której skarga dotyczy;
- przytoczenie okoliczności uzasadniających żądanie;
- ewentualnie – żądanie wydania sądowi rozpoznającemu sprawę albo prokuratorowi prowadzącemu lub nadzorującemu postępowanie przygotowawcze zalecenia podjęcia w wyznaczonym terminie odpowiednich czynności;
- ewentualnie – żądanie zasądzenia odpowiedniej sumy pieniężnej na wypadek uwzględnienia skargi, od 2000 do 20000 zł;
- Twój podpis, ewentualnie podpis Twojego pełnomocnika;
- załączniki.

Skargę musisz opłacić opłatą stałą w wysokości 100 zł. Opłata ta zostanie Ci zwrócona w przypadku uwzględnienia lub odrzucenia skargi (por. art. 17 u.o.s.n.p.).

Czy skargę o stwierdzenie przewlekłości postępowania mogę składać kilka razy?

Masz możliwość złożenia nowej skargi w tej samej sprawie, jednak nie wcześniej niż po upływie 12 miesięcy od daty wydania przez sąd orzeczenia, w którym uwzględnił lub oddalił Twoją skargę. Natomiast w postępowaniu przygotowawczym, w którym stosowane jest tymczasowe aresztowanie, oraz w sprawie egzekucyjnej lub innej dotyczącej wykonania orzeczenia sądowego, nie wcześniej niż po upływie 6 miesięcy od daty wydania stosownego orzeczenia na skutek poprzedniej skargi (por. art. 14 u.o.s.n.p.).

Co mogę zrobić, jeśli w toku postępowania nie złożyłem skargi o stwierdzenie jego przewlekłości?

Jeżeli w toku postępowania nie złożyłeś skargi o stwierdzenie jego przewlekłości, a z tego tytułu została Ci wyrządzona szkoda, po prawomocnym zakończeniu postępowania w Twojej sprawie masz prawo do żądania odszkodowania od Skarbu Państwa. W tym celu powinieneś skierować do sądu powszechnego (wydział cywilny) odpowiedni pozew (por. art. 16 u.o.s.n.p.).

3. PRAWO DO DWUINSTANCYJNEGO POSTĘPOWANIA

OSKARŻONY, POKRZYWDZONY

W jaki sposób mogę realizować swoje prawo do dwuinstancyjnego postępowania?

Możesz je realizować poprzez odwołanie się od orzeczenia wydanego w Twojej sprawie w pierwszej instancji. Orzeczenie możesz zaskarżyć w całości lub w części, możesz również zaskarżyć samo uzasadnienie orzeczenia. Jeżeli będziesz chciał się odwołać, to musisz pamiętać, że możesz zaskarżyć jedynie rozstrzygnięcia lub ustalenia naruszające Twoje prawa lub szkodzące Twoim interesom (por. art. 425 k.p.k., por. art. 103 i n. k.p.w., por. art. 165 i n. k.k.s.).

Aby zaskarżyć orzeczenie, co do zasady musisz występować w roli strony postępowania. Podejrzany i pokrzywdzony są stronami postępowania przed prokuratorem, oskarżony i obwiniony są stronami postępowania przed sądem – mogą zatem zaskarżać orzeczenia. Abyś jako pokrzywdzony mógł zaskarżyć orzeczenia wydane w postępowaniu przed sądem, musisz pełnić rolę oskarżyciela lub powoda cywilnego, za wyjątkiem wyroku warunkowo umarzającego postępowanie, wydanego na posiedzeniu, który możesz zaskarżyć po prostu jako pokrzywdzony (por. art. 444 k.p.k.).

Przykład: Augustyn został skazany przez sąd za pobicie swojego sąsiada. Jednak Augustyn nie zgadza się z wyrokiem, gdyż uważa, że jest niewinny, dlatego wniósł apelację od wyroku sądu I instancji.

Jakie orzeczenia mogę zaskarżyć?

Wyróżniamy 2 główne rodzaje orzeczeń:

- 1) **wyrok** – orzeczenie wydawane przez sąd, w którym rozstrzyga czy uznać Cię za winnego czy niewinnego;
- 2) **postanowienie** – wydawane jest w kwestiach mniej ważnych i może dotyczyć różnych elementów procesu karnego.

Oprócz tych dwóch podstawowych form wydawane są również **zarządzenia**, które są decyzjami procesowymi o charakterze porządkowym (por. art. 93 k.p.k., por. art. 32 § 3 k.p.w.). Zarówno postanowienia, jak i zarządzenia w postępowaniu przygotowawczym mogą być wydane również przez prokuratora i od nich także możesz się odwołać.

Z jakich środków zaskarżenia i w jakich przypadkach mogę korzystać?

Przewidziane są dwa podstawowe środki zaskarżenia:

- 1) **apelacja** – jest to środek odwoławczy służący do zaskarżenia wyroku (por. art. 427 k.p.k., por. art. 103 k.p.w.);
- 2) **zażalenie** – jest to środek odwoławczy służący do zaskarżenia postanowień i zarządzeń. Zażalenie można złożyć tylko na takie postanowienia i zarządzenia, które uniemożliwiają Ci uzyskanie wyroku, oraz na takie, które szczegółowo wymienia ustawa (por. art. 459 k.p.k., por. art. 103 k.p.w.).

Czy przed sporządzeniem środka zaskarżenia muszę podjąć jakieś działania?

Jeśli chcesz złożyć apelację, najpierw powinieneś złożyć **wniosek o sporządzenie na piśmie i doręczenie Ci uzasadnienia wyroku**. Jest na to co do zasady 7 dni, które liczy się od daty ogłoszenia wyroku. Wyjątkami są tutaj: postępowanie przyspieszone o przestępstwa – termin wynosi 3 dni oraz postępowanie przyspieszone o wykroczenia – tu wniosek należy złożyć bezpośrednio po ogłoszeniu wyroku (por. art. 423, 517f k.p.k., por. art. 35 § 1, 82 § 1, 92 § 1 k.p.w.).

W sytuacji, gdy chcesz wnieść zażalenie, nie musisz wcześniej podejmować żadnych działań.

Co to jest wyrok zaoczny i co mam zrobić, jeżeli nie zgadzam się z jego treścią?

Musisz wiedzieć, że pewne sprawy o przestępstwa, które są sprawami mniejszej wagi, mogą być rozpoznawane przez sąd w tak zwanym postępowaniu uproszczonym (podobnie sprawy o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe). Jeżeli w takiej sprawie jako oskarżony otrzymasz wezwanie na rozprawę, ale nie stawisz się na niej ani Ty, ani Twój obrońca, to sąd może prowadzić sprawę bez Twojego udziału i wydać wyrok zaoczny, który zostanie Ci doręczony (por. art. 479, 482 k.p.k., por. art. 71 § 4, por. art. 83 k.p.w.). Jeśli nie zgadzasz się z tym wyrokiem, to w terminie 7 dni od otrzymania odpisu jako oskarżony możesz wnieść **sprzeciw**. W tym sprzeciwie powinieneś usprawiedliwić swoją nieobecność na rozprawie i dołączyć odpowiednie dokumenty, np. usprawiedliwienie od lekarza sądowego, że byłeś chory i nie mogłeś przyjść na rozprawę. Sąd nie uwzględni Twojego sprzeciwu, jeżeli uzna Twoją nieobecność za nieusprawiedliwioną i wyda wtedy stosowne postanowienie. Na takie postanowienie służy Ci zażalenie. Jeżeli natomiast sąd uwzględni Twój sprzeciw, to Twoja sprawa zostanie ponownie rozpoznana (por. art. 482 k.p.k.). Pamiętaj również, że wyrok zaoczny, jak każdy wyrok, można zaskarżyć apelacją. Dlatego **warto wraz ze sprzeciwem złożyć wniosek o uzasadnienie wyroku**, co umożliwi Ci – w razie nieuwzględnienia sprzeciwu – sporządzenie apelacji i odwołanie się do sądu II instancji (por. art. 428 § 1 k.p.k.).

W podobnym przypadku wyrok zaoczny może być również wydany w postępowaniu w sprawie o wykroczenie (wystarczy tylko Twoja nieobecność jako obwinionego), jednak wówczas taki wyrok zaskarżasz normalnie za pomocą apelacji, na ogólnych zasadach (por. art. 71 § 4 k.p.w.).

Pokrzywdzony, będący oskarżycielem lub powodem cywilnym, w każdym przypadku wydania wyroku zaocznego może go zaskarżyć wnosząc apelację.

Co to jest wyrok nakazowy i co mam zrobić, jeśli nie zgadzam się z jego treścią?

W niektórych prostych sprawach, w których za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe jest wystarczające orzeczenie kary grzywny lub ograniczenia wolności, za wykroczenie skarbowe – kary grzywny, a za wykroczenie – nagany, grzywny lub kary ograniczenia wolności, przy spełnieniu dodatkowych warunków sąd może na posiedzeniu bez udziału stron i bez przeprowadzania rozprawy wydać wyrok, zwany wyrokiem nakazowym, jeżeli okoliczności czynu i wina oskarżonego (obwinionego) nie budzą wątpliwości.

Jeżeli jako oskarżony (obwiniony) nie zgadzasz się z wyrokiem nakazowym, powinieneś w terminie 7 dni od doręczenia wyroku wnieść **sprzeciw**, który nie wymaga żadnego uzasadnienia. Wówczas wyrok utraci moc, a sprawa będzie rozpoznawana normalnie przez sąd.

Jeżeli jako pokrzywdzony nie zgadzasz się z wyrokiem nakazowym, a pełnisz rolę oskarżyciela, możesz podobnie jak oskarżony złożyć sprzeciw w terminie 7 dni od daty doręczenia Ci wyroku (por. art. 500–506 k.p.k., 93–94 k.p.w., 171–172 k.k.s.).

Jak mają wyglądać apelacja czy zażalenie?

Środek zaskarżenia powinien zawierać (por. art. 427 k.p.k.):

- oznaczenie sądu, do którego jest kierowany;
- oznaczenie sprawy, której środek zaskarżenia dotyczy (sygnatura sprawy);
- Twoje dane (imię, nazwisko, adres zamieszkania);
- wskazanie zaskarżonego rozstrzygnięcia;
- podanie, czego się domagasz;
- ewentualnie – wskazanie nowych faktów lub dowodów;
- datę i Twój podpis.

Środek zaskarżenia powinieneś zaadresować do sądu II instancji, ale złożyć go do sądu, który wydał zaskarżone przez Ciebie orzeczenie (por. art. 428 k.p.k.).

Zobacz wzór nr 2 – apelacja
Zobacz wzór nr 3 – zażalenie

Jakie są terminy do wniesienia środków zaskarżenia?

Pełną informację na ten temat znajdziesz w rozdziale „Obowiązek terminowego dokonywania czynności”.

SKAZANY

Czy mogę odwoływać się od decyzji organów postępowania wykonawczego?

Co do zasady możesz odwołać się od decyzji wydanej przez organ postępowania wykonawczego. Przepisy przewidują **dwa rodzaje środków zaskarżenia** – w zależności od rodzaju rozstrzygnięcia i organu, który podejmował decyzję, możesz skorzystać ze **skargi** albo **zażalenia**.

W jakich sytuacjach mogę złożyć skargę w postępowaniu wykonawczym?

Skarga stanowi swoisty i właściwy postępowaniu wykonawczemu środek zaskarżenia i przysługuje Ci ona na decyzję prezesa sądu, upoważnionego sędziego, sędziego penitencjarnego, dyrektora zakładu

karnego, aresztu śledczego, dyrektora okręgowego i Dyrektora Generalnego Służby Więziennej albo osoby kierującej innym zakładem przewidzianym w przepisach prawa karnego wykonawczego, komisji penitencjarnej, sądowego kuratora zawodowego oraz innego organu uprawnionego do wykonywania orzeczeń (por. art. 7 § 1 w zw. z art. 2 pkt 3–6 i 10 k.k.w.). Możesz zaskarżyć tę decyzję z powodu jej **niezgodności z prawem**. Skarga przysługuje Ci w terminie **7 dni** od dnia ogłoszenia lub doręczenia decyzji, można ją złożyć pisemnie albo ustnie (por. art. 19 § 2 k.k.w.) – z tej czynności zostanie sporządzony protokół. Na ostateczną decyzję (postanowienie) sądu w przedmiocie Twojej skargi nie przysługuje Ci zażalenie (por. art. 7 § 5 k.k.w.).

Zobacz wzór nr 4 – skarga w postępowaniu wykonawczym

Na jakie rozstrzygnięcia przysługuje mi zażalenie w postępowaniu wykonawczym?

Dzięki zażaleniu możesz odwołać się od orzeczenia **sądu**, które jest **postanowieniem**. Zasadą jest, że zażalenie przysługuje Ci na **każde** postanowienie sądu, które rozstrzyga kwestie unormowane w Kodeksie karnym wykonawczym, chyba że ustawodawca wyraźnie napisał, że na określone rozstrzygnięcie zażalenie nie przysługuje (por. art. 6 § 1 k.k.w.). Zatem zupełnie **wyjątkowo zażalenie nie przysługuje** w sytuacji:

- postanowienia sądu o utrzymaniu w mocy, uchyleniu albo zmianie zaskarżonej przez Ciebie decyzji organu postępowania wykonawczego z powodu jej niezgodności z prawem (por. art. 7 § 5 k.k.w.);
- gdy w toku posiedzenia sąd na Twój wniosek dopuści do udziału w postępowaniu osobę godną zaufania jako Twojego przedstawiciela (por. art. 42 § 3 k.k.w.).

Zauważ, że w postępowaniu wykonawczym **na zarządzenie** sędziego nie przysługuje zażalenie, lecz **skarga**.

SKAZANY, POKRZYWDZONY

Czy po prawomocnym zakończeniu postępowania moją sprawę może rozpatrzyć jeszcze sąd?

Co do zasady postępowanie karne jest dwuinstancyjne, co oznacza, że wyrok sądu odwoławczego jest ostateczny. Istnieje jednak możliwość wniesienia tak zwanego „nadzwyczajnego środka zaskarżenia”, który – jako wyjątek od reguły – może spowodować zmianę prawomocnego orzeczenia sądu. W polskim prawie do środków takich należą **kasacja** oraz **wznowienie postępowania**. Zarówno kasacja, jak i wniosek o wznowienie postępowania muszą być sporządzone przez adwokata!

Kiedy mogę wnieść kasację?

Do skutecznego wniesienia kasacji muszą być spełnione następujące warunki:

- kasacją może być zaskarżony tylko prawomocny wyrok sądu II instancji, który kończy postępowanie w sprawie (por. art. 519 k.p.k.);
- doszło do przynajmniej jednego z poniższych uchybień (por. art. 523 § 1 k.p.k., art. 439 k.p.k.):
  - ◇ wyrok jest obarczony tzw. bezwzględną przyczyną odwoławczą (czyli np. w wydaniu orzeczenia brała udział osoba nieuprawniona, sąd był nienależycie obsadzony, zachodzi sprzeczność w treści orzeczenia uniemożliwiająca jego wykonanie);
  - ◇ doszło do innego rażącego naruszenia prawa, jeśli mogło ono mieć istotny wpływ na treść orzeczenia;
- w sądzie odwoławczym, w terminie 7 dni od daty ogłoszenia orzeczenia, zgłosiłeś chęć otrzymania uzasadnienia wyroku i od dnia otrzymania orzeczenia wraz z uzasadnieniem nie upłynęło jeszcze 30 dni (por. art. 524 § 1 k.p.k.).

UWAGA! Kasację na Twoją korzyść może wnieść także Rzecznik Praw Obywatelskich albo Prokurator Generalny, od każdego prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie (zatem nie tylko od wyroku), którzy nie są związani wskazanymi wyżej terminami. Możesz wystąpić do nich z wnioskiem o wniesienie tego środka zaskarżenia.

W sprawach o wykroczenia i wykroczenia skarbowe kasację może złożyć wyłącznie Rzecznik Praw Obywatelskich lub Prokurator Generalny (por. art. 110 k.p.w., art. 167a k.k.s.).

W jakich sytuacjach mogę ubiegać się o wznowienie postępowania?

Postępowanie sądowe zakończone prawomocnym orzeczeniem wznowia się, jeżeli (por. art. 540 k.p.k.):

- w związku z postępowaniem dopuszczono się przestępstwa, a istnieje uzasadniona podstawa do przyjęcia, że mogło to mieć wpływ na treść orzeczenia;
- po wydaniu orzeczenia ujawnią się nowe fakty lub dowody nieznanе przedtem sądowi, wskazujące na to, że:
  1. nie popełniłeś czynu albo czyn nie stanowił przestępstwa lub na mocy odpowiednich przepisów nie podlegałeś karze;
  2. skazano Cię za przestępstwo zagrożone karą surowszą albo nie uwzględniono okoliczności zobowiązujących do nadzwyczajnego złagodzenia kary albo też błędnie przyjęto okoliczności wpływające na nadzwyczajne obostrzenie kary;
  3. gdy sąd umorzył lub warunkowo umorzył postępowanie karne błędnie przyjmując, że popełniłeś zarzucany Ci czyn;
- Trybunał Konstytucyjny orzekł o niezgodności z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub z ustawą przepisu prawnego, na podstawie którego zostało wydane orzeczenie w Twojej sprawie.

4. PRAWO DO JAWNEGO ROZPATRZENIA SPRAWY

OSKARŻONY, POKRZYWDZONY

W jaki sposób realizowane jest prawo do jawnego rozpoznania sprawy?

Co do zasady rozprawy sądowe odbywają się jawnie. Oznacza to, że na sali rozpraw oprócz sądu, oskarżonego, pokrzywdzonego, prokuratora mogą przebywać także inne osoby, które z różnych powodów są zainteresowane toczącym się procesem. Istnieje jednak szereg okoliczności, które sąd może wziąć pod uwagę i jawność rozprawy wyłączyć. Wyłączenie jawności rozprawy ma ten skutek, że na rozprawie nie może być obecna publiczność, a jedynie strony postępowania oraz osoby, którym zezwoli na to sąd, a nadto tzw. osoby zaufania. Każdy oskarżyciel oraz oskarżony może wyznaczyć maksymalnie dwie osoby zaufania, zaś w postępowaniu o wykroczenia – jedną osobę (por. art. 361 § 1 k.p.k., 70 § 3 k.p.w.).

Sąd obowiązkowo, w każdym wypadku, wyłącza jawność, jeżeli treść rozprawy mogłaby obrażać dobre obyczaje lub naruszać ważny interes prywatny (por. art. 360–362 k.p.k., por. art. 70 k.p.w., por. art. 159 k.k.s.). Rozprawa w sprawie o pomówienie lub znieważenie toczy się zawsze z wyłączeniem jawności, a więc bez udziału publiczności, chyba że będąc pokrzywdzonym wystąpisz z wnioskiem o jej jawność – tutaj decyzja należy wyłącznie do Ciebie (por. art. 359 § 2 k.p.k.).

Pamiętaj, że nawet jeżeli jawność całej rozprawy zostanie wyłączona i publiczność będzie musiała opuścić salę rozpraw, nie dotyczy to ogłoszenia wyroku, które zawsze odbywa się przy otwartych drzwiach (por. art. 364 k.p.k.).

Czy mogę nagrywać to, co się dzieje podczas rozprawy?

Jeżeli nie będzie żadnych przeciwwskazań, szczególnie nie będzie to miało wpływu na prawidłowość postępowania, to sąd na Twój wniosek wyrazi zgodę na utrwalenie przez Ciebie przebiegu rozprawy, ale tylko za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk, a nie obraz, czyli np. za pomocą dyktafonu (por. art. 358 k.p.k., por. art. 70 § 5 k.p.w.).

SKAZANY

Czy posiedzenia sądu w postępowaniu wykonawczym są jawne?

W postępowaniu wykonawczym obowiązuje generalna zasada **braku jawności**. Również **posiedzenia sądu** nie są dostępne dla publiczności. Biorą w nich udział tylko strony postępowania, a osoby, które nie są stroną postępowania, mogą wziąć udział w takich posiedzeniach tylko wyjątkowo, w szczególnych okolicznościach, jeżeli może to mieć znaczenie dla rozstrzygnięcia Twojej sprawy (por. art. 22 § 2 k.k.w.).

5. PRAWO DO POSZANOWANIA WOLNOŚCI I GODNEGO TRAKTOWANIA

OSKARŻONY

Zostałem zatrzymany, co dalej?

Policja ma prawo Cię zatrzymać, jeżeli zostaniesz uznany za osobę podejrzaną i jeżeli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniłeś przestępstwo, przestępstwo skarbowe lub wykroczenie skarbowe, a zachodzi obawa, że możesz uciec lub ukryć się albo zatrzeć ślady czynu zabronionego, bądź też policja nie może ustalić Twojej tożsamości. Jeżeli zostaniesz zatrzymany, to natychmiast zostaniesz poinformowany o przyczynach zatrzymania, o przysługujących Ci prawach oraz zostaniesz wysłuchany. Na Twoje żądanie zostanie Ci niezwłocznie umożliwione nawiązanie kontaktu z adwokatem, a także bezpośrednia z nim rozmowa, jednakże zatrzymujący może zastrzec, że będzie przy niej obecny. Również na Twoje żądanie policja ma obowiązek bezzwłocznie zawiadomić osobę najbliższą dla Ciebie, może to być osoba, którą sam wskażesz. Pamiętaj, że na zatrzymanie przysługuje Ci **zażalenie** do sądu. W zażaleniu możesz się domagać zbadania zasadności, legalności oraz prawidłowości Twojego zatrzymania. W razie uznania bezzasadności lub nielegalności zatrzymania, sąd zarządzi Twoje natychmiastowe zwolnienie.

Zostaniesz również zwolniony, gdy ustanie przyczyna zatrzymania, a także jeżeli w ciągu 48 godzin od chwili zatrzymania przez uprawniony organ w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa lub przestępstwa skarbowego nie zostaniesz przekazany do dyspozycji sądu wraz z wnioskiem o zastosowanie tymczasowego aresztowania, albo jeżeli w ciągu kolejnych 24 godzin sąd nie zastosuje tymczasowego aresztowania. Zostaniesz również zwolniony w każdym czasie na polecenie sądu lub prokuratora (por. art. 244–248 k.p.k.).

W przypadku wykroczeń możesz zostać zatrzymany, jeżeli zostaniesz ujęty na gorącym uczynku jego popełnienia lub bezpośrednio potem i zachodzą w stosunku do Ciebie podstawy do zastosowania postępowania przyspieszonego (jesteś osobą, która nie ma miejsca stałego zamieszkania lub pobytu i w związku z tym istnieje obawa, że rozpoznanie sprawy w postępowaniu zwyczajnym będzie niemożliwe lub znacznie utrudnione) lub nie będzie możliwe ustalenie Twojej tożsamości. Policja musi Cię natychmiast zwolnić, gdy ustaną przyczyny zatrzymania, najpóźniej zaś po upływie 24 godzin (a w przypadku postępowania przyspieszonego po upływie 48 godzin) (por. art. 45–47 k.p.w.).

Co to są środki zapobiegawcze?

Są to środki, które stosuje się w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania, a wyjątkowo także w celu zapobiegnięcia popełnieniu nowego, ciężkiego przestępstwa, a które ingerują w Twoją sferę praw i wolności. Można je stosować tylko wtedy, gdy zebrane dowody wskazują na duże prawdopodobieństwo, że popełniłeś przestępstwo lub przestępstwo skarbowe. Do środków tych zaliczamy: poręczenie majątkowe, poręczenie społeczne, poręczenie osoby godnej zaufania, dozór policji, zawieszenie w czynnościach służbowych, zawieszenie w wykonywaniu zawodu, nakazanie powstrzymywania się od określonej działalności lub od prowadzenia określonego rodzaju pojazdów oraz zakaz opuszczania kraju (por. art. 249–277 k.p.k.). Środkiem zapobiegawczym najmocniej ingerującym w Twoją wolność jest tymczasowe aresztowanie. Musisz wiedzieć, że środków zapobiegawczych nie stosuje się w postępowaniu w sprawach o wykroczenia lub wykroczenia skarbowe (por. art. 113 § 3 k.k.s.).

Kiedy mogę zostać tymczasowo aresztowany?

Tymczasowe aresztowanie może nastąpić tylko na mocy postanowienia sądu. Może być ono stosowane zarówno w czasie postępowania przed prokuratorem, jak i w czasie postępowania przed sądem. Przede wszystkim musi być spełniona przesłanka stosowania środków zapobiegawczych, jaką jest duże prawdopodobieństwo, że popełnisz przestępstwo lub przestępstwo skarbowe. Ponadto tymczasowe aresztowanie może zostać zastosowane w następujących wypadkach:

- 1) zachodzi uzasadniona obawa, że uciekniesz lub będziesz się ukrywał;
- 2) zachodzi uzasadniona obawa, że będziesz nakłaniał do składania fałszywych zeznań lub wyjaśnień albo w inny bezprawny sposób utrudniał postępowanie karne;
- 3) jeżeli zarzucono Ci popełnienie zbrodni lub występku zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 8 lat, albo gdy sąd pierwszej instancji skazał Cię na karę pozbawienia wolności nie niższą niż 3 lata, potrzeba zastosowania tymczasowego aresztowania w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania może być uzasadniona groźącą Ci surową karą;
- 4) jeżeli zarzucono Ci popełnienie zbrodni lub umyślnego występku, a zachodzi uzasadniona obawa, że popełnisz przestępstwo przeciwko życiu, zdrowiu lub bezpieczeństwu powszechnemu, a zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa wcześniej groziłeś.

Natomiast są też okoliczności, które sprawiają, że co do zasady nie stosuje się tymczasowego aresztowania; mają one miejsce, gdy:

- 1) pozbawienie Cię wolności spowodowałoby dla Twojego życia lub zdrowia poważne niebezpieczeństwo;
- 2) pozbawienie Cię wolności pociągałoby wyjątkowo ciężkie skutki dla Ciebie lub Twojej najbliższej rodziny;
- 3) na podstawie okoliczności sprawy można przewidywać, że sąd orzeknie w stosunku do Ciebie karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania lub karę łagodniejszą, albo że okres tymczasowego aresztowania przekroczy przewidywany wymiar kary pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia;
- 4) przestępstwo zagrożone jest karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą roku, chyba że zostateś ujęty na gorącym uczynku lub bezpośrednio potem (por. art. 249, 258, 259, 261 k.p.k.).

Czy mogę się bronić przed tymczasowym aresztowaniem lub innym środkiem zapobiegawczym?

Tak, oczywiście! Na postanowienie w przedmiocie każdego środka zapobiegawczego, więc nie tylko tymczasowego aresztowania, przysługuje **zażalenie**, które sąd rozpoznaje niezwłocznie po wniesieniu. Musisz również wiedzieć, że środek zapobiegawczy należy niezwłocznie uchylić lub zmienić, jeżeli ustaną przyczyny, wskutek których został on zastosowany, lub powstaną przyczyny uzasadniające jego uchylenie albo zmianę. W każdym czasie możesz złożyć **wniosek o uchylenie lub zmianę środka zapobiegawczego**. Na postanowienie w przedmiocie Twojego wniosku przysługuje Ci zażalenie, z zastrzeżeniem jednak, że w przypadku wniosku dotyczącego tymczasowego aresztowania zażalenie przysługuje tylko wtedy, gdy wniosek ten został złożony po upływie co najmniej 3 miesięcy od dnia wydania postanowienia w przedmiocie tymczasowego aresztowania (por. art. 253, 254 k.p.k.).

SKAZANY

Jakie są moje podstawowe prawa w czasie odbywania kary pozbawienia wolności?

Przed wszystkim kary, środki karne, środki zabezpieczające i zapobiegawcze są wykonywane w sposób humanitarny, z poszanowaniem Twojej godności. Zakazuje się stosowania tortur lub inhumanego albo poniżającego traktowania i karania (por. art. 4 § 1 k.k.w.).

W trakcie odbywania kary pozbawienia wolności masz prawo do (por. art. 102 k.k.w.):

- odpowiedniego żywienia, odzieży (odpowiedniej do pory roku), warunków bytowych, pomieszczeń oraz bezpłatnych świadczeń zdrowotnych i środków potrzebnych do utrzymania higieny;
- utrzymywania więzi z rodziną i innymi osobami bliskimi;
- korzystania z wolności religijnej, np. poprzez uczestniczenie w nabożeństwach;
- otrzymywania związanego z zatrudnieniem wynagrodzenia oraz do ubezpieczenia społecznego, a także pomocy w uzyskiwaniu świadczeń inwalidzkich;
- kształcenia i samokształcenia oraz wykonywania twórczości własnej, a za zgodą dyrektora zakładu karnego do wytwarzania i zbywania wykonanych przedmiotów;

- korzystania z urządzeń i zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych, a także ze środków masowego przekazu: radia, telewizji, książek, prasy;
- komunikowania się z obrońcą, pełnomocnikiem, właściwym kuratorem sądowym oraz wybranym przez siebie przedstawicielem;
- komunikowania się z przedstawicielami stowarzyszeń, fundacji, organizacji oraz instytucji, kościołów oraz osób godnych zaufania;
- zapoznawania się z opiniami sporządzonymi przez administrację zakładu karnego, stanowiącymi podstawę podejmowanych wobec Ciebie decyzji;
- składania wniosków, skarg i prośb organowi właściwemu do ich rozpatrzenia oraz przedstawiania ich, w nieobecności innych osób, administracji zakładu karnego, kierownikom jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, sędziemu penitencjarnemu, prokuratorowi i Rzecznikowi Praw Obywatelskich;
- prowadzenia korespondencji, bez jej cenzurowania, z organami ścigania, wymiaru sprawiedliwości i innymi organami państwowymi, samorządowymi oraz z Rzecznikiem Praw Obywatelskich.

Co mogę zrobić, jeśli moje prawa jako osoby pozbawionej wolności zostały naruszone?

Jako skazany możesz składać **wnioski, skargi i prośby** do organów wykonujących orzeczenie, podnosząc w nich, do jakich naruszeń doszło w trakcie odbywania przez Ciebie kary (por. art. 6 § 2 k.k.w.) oraz prowadzić korespondencję z organami ścigania, wymiaru sprawiedliwości i innymi organami państwowymi, samorządowymi oraz z Rzecznikiem Praw Obywatelskich. Ponadto podczas wizytacji zakładu karnego przez sędziego penitencjarnego możesz poinformować go osobiście o stwierdzonych nieprawidłowościach (por. art. 33 § 2 k.k.w.).

POKRZYWDZONY

W jaki sposób godność pokrzywdzonego jest chroniona w procesie?

Pamiętaj, że jeśli treść Twoich zeznań mogłaby narazić na hańbę Ciebie lub osobę Tobie najbliższą, to masz prawo żądać, aby przesłuchano Cię na rozprawie z wyłączeniem jawności (por. art. 183 § 2 k.p.k., art. 41 k.p.w.).

Czy jako świadek mogę zostać pozbawiony wolności?

W sprawie o przestępstwo, przestępstwo skarbowe lub wykroczenie skarbowe można zarządzić Twoje zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie, jeżeli bez usprawiedliwienia nie stawisz się na wezwanie organu prowadzącego postępowanie albo bez zezwolenia tego organu opuścisz miejsce czynności przed jej zakończeniem (por. art. 285 § 3 k.p.k.). Jeśli zaś Twoje zachowanie charakteryzuje się uporczywością w uchylaniu się od złożenia zeznania, sąd (również na wniosek prokuratora) może aresztować Cię na okres nieprzekraczający 30 dni (por. art. 287 § 2 k.p.k.). Na powyższe postanowienia i zarządzenia przysługuje Ci zażalenie (por. art. 290 k.p.k.).

W sprawie o wykroczenie można zarządzić Twoje przymusowe doprowadzenie, jeżeli bez usprawiedliwienia nie stawisz się na wezwanie. Wykonując powyższe zarządzenie policja może Cię zatrzymać (por. art. 50, 52 k.p.w.). Na zatrzymanie przysługuje Ci zażalenie (por. art. 47 k.p.w.).

6. PRAWO DO OBRONY

OSKARŻONY

Jakie uprawnienia wynikają dla mnie jako oskarżonego z prawa do obrony?

Jako oskarżony (podejrzany, obwiniony) w ramach prawa do obrony masz możliwość:

- złożenia wyjaśnień albo odmowy złożenia wyjaśnień lub odpowiedzi na pytania;
- złożenia wyjaśnień co do każdego dowodu;
- zadawania pytań świadkom;
- składania wniosków dowodowych;
- korzystania z pomocy obrońcy.

W postępowaniu o przestępstwo, przestępstwo skarbowe lub wykroczenie skarbowe możesz ponadto:

- jako podejrzany – żądać podania ustnie podstaw zarzutów oraz ich pisemnego uzasadnienia;
- jako podejrzany – składać wnioski o dokonanie czynności postępowania przygotowawczego;
- jako podejrzany – wnioskować o końcowe zaznajomienie z materiałami postępowania.

W postępowaniu w sprawach o wykroczenie, jeśli Twoja obecność na rozprawie nie jest obowiązkowa, możesz ponadto nadstawić swoje wyjaśnienia na piśmie.

SKAZANY

Na czym polega prawo skazanego do obrony?

Twoje prawo do obrony może polegać na prezentowaniu przed organami postępowania wykonawczego własnych racji, wskazywaniu uchybień w działaniu instytucji odpowiedzialnych za wykonanie kary czy też odpiernaniu sformułowanych wobec Ciebie zarzutów:

- masz prawo występować jako **strona** postępowania, składać wnioski dowodowe (por. art. 6 § 1 k.k.w.);
- masz możliwość korzystania z pomocy obrońcy (por. art. 8 § 1 k.k.w.).

POKRZYWDZONY

Prawo do obrony jako ochrona własnych interesów pokrzywdzonego

Jako pokrzywdzony jesteś stroną postępowania przygotowawczego uprawnioną do działania we własnym imieniu i we własnym interesie (por. art. 299 § 1 k.p.k.) i z tego tytułu możesz składać wnioski i inne oświadczenia na piśmie albo ustnie do protokołu, w tym wnioski dowodowe (por. art. 116, 167 k.p.k.). Co więcej, jeżeli to Ty złożyłeś zawiadomienie o popełnionym przestępstwie, to w razie niepoinformowania Cię w ciągu 6 tygodni o wszczęciu postępowania przygotowawczego (lub odmowie wszczęcia), możesz wnieść zażalenie na tę okoliczność do prokuratora nadrzędnego albo do prokuratora powołanego do nadzoru nad organem, któremu złożyłeś zawiadomienie (por. art. 306 § 3 k.p.k.). Zarówno w trakcie postępowania przygotowawczego, jak i podczas procesu sądowego, osoba pokrzywdzona może korzystać z pomocy pełnomocnika w celu ochrony i reprezentowania swoich interesów (por. art. 87 i 88 k.p.k.).

Aby zachować w postępowaniu przed sądem uprawnienia, jakie miałeś w postępowaniu przygotowawczym, musisz zostać **oskarżycielem posiłkowym** lub **powodem cywilnym**.

Pokrzywdzony jako oskarżyciel

W sprawach o przestępstwa z oskarżenia prywatnego, wnosząc swój własny akt oskarżenia do sądu stajesz się **oskarżycielem prywatnym**, któremu przysługują wszystkie prawa strony. W pozostałych sprawach o przestępstwa po wniesieniu aktu oskarżenia przez prokuratora, aż do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego na rozprawie głównej, możesz złożyć oświadczenie, że chcesz działać w charakterze oskarżyciela posiłkowego (por. art. 53 i por. art. 54 k.p.k.). Dopiero od tego momentu przysługują Ci wszystkie uprawnienia strony w postępowaniu przed sądem.

W postępowaniu w sprawach o wykroczenia również możesz wystąpić w charakterze **oskarżyciela posiłkowego**. W ciągu 7 dni od przestania Ci zawiadomienia o wniesieniu przez właściwy organ wniosku o ukaranie sprawcy do sądu możesz oświadczyć (przesyłając oświadczenie na piśmie do sądu), że chcesz działać w postępowaniu w roli oskarżyciela posiłkowego (por. art. 25 § 4, por. art. 26 k.p.w.).

Pokrzywdzony jako powód cywilny

W postępowaniu przygotowawczym lub w postępowaniu głównym przed sądem, w sprawie o przestępstwo, aż do rozpoczęcia przewodu sądowego na rozprawie głównej możesz wytoczyć przeciwko oskarżonemu powództwo cywilne (złożyć pozew) i przyjąć rolę procesową **powoda cywilnego** (por. art. 62 k.p.k.), dzięki czemu staniesz się stroną postępowania przed sądem.

W postępowaniu w sprawach o wykroczenia nie możesz wystąpić w takiej roli.

W jaki sposób jako pokrzywdzony przestępstwem mogę bronić swoich interesów majątkowych?

Istnieją trzy sposoby uzyskania przez Ciebie odszkodowania lub zadośćuczynienia od sprawcy przestępstwa:

- możesz wnieść o przeprowadzenie **mediacji**, celem zawarcia ugody ze sprawcą (por. art. 23a k.p.k.);
- do momentu rozpoczęcia przewodu sądowego na rozprawie głównej możesz wytoczyć przeciwko oskarżonemu **powództwo cywilne** w celu dochodzenia roszczeń majątkowych wynikających bezpośrednio z popełnienia przestępstwa (por. art. 62 k.p.k.);
- do momentu zakończenia Twojego pierwszego przesłuchania na rozprawie głównej możesz złożyć **wniosek o orzeczenie obowiązku naprawienia szkody** jako środka karnego. W razie skazania sąd może, a na twój wniosek orzeknie obowiązek naprawienia szkody w całości lub części (por. art. 46 k.k. – po zmianie obowiązującej do 8 czerwca 2010 r.).

Dodatkowo możesz złożyć do sądu wniosek, nawet tuż przed ogłoszeniem wyroku, żeby w razie skazania sprawcy na określonej karę, której wykonanie zostanie przez sąd warunkowo zawieszona na okres próby, sąd zobowiązał go do naprawienia Ci szkody w całości lub w części (por. art. 72 § 2 k.k.).

Ponadto, jeżeli jesteś ofiarą przestępstwa umyślnego, popełnionego z użyciem przemocy, i doznałeś średniego (trwającego dłużej niż 7 dni) lub ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, lub w wyniku takiego przestępstwa Twoja osoba najbliższa poniosła śmierć, możesz skierować do sądu rejonowego, w okręgu którego zostało popełnione przestępstwo, **wniosek o przyznanie kompensaty**. Kompensata może być przyznana w kwocie do 12000 zł, na pokrycie: utraconych zarobków lub innych środków utrzymania, kosztów związanych z leczeniem i rehabilitacją oraz kosztów pogrzebu. Kompensatę przyznaje się jedynie wówczas i w takiej wysokości, w jakiej nie możesz uzyskać powyższej kwoty od sprawcy przestępstwa, z tytułu ubezpieczenia, ze środków pomocy społecznej albo z innego źródła lub tytułu, niezależnie od tego, czy sprawca lub sprawcy przestępstwa zostali wykryci, oskarżeni lub skazani. Wzór wniosku (urzędowy formularz) otrzymasz w sądzie (por. art. 2, 3, 5, 6, 8 u.o.k.).

7. PRAWO DO POMOCY W POSTĘPOWANIU

OSKARŻONY

Kto może pomóc oskarżonemu w czasie postępowania przed prokuratorem i sądem?

W sprawie o przestępstwo lub przestępstwo skarbowe masz prawo do korzystania z pomocy obrońcy, ale nie więcej niż trzech (por. art. 6, 77 k.p.k.). Twoim obrońcą może być wyłącznie adwokat (por. art. 82 k.p.k.). W sprawach o wykroczenia i wykroczenia skarbowe możesz korzystać z pomocy tylko jednego obrońcy, który może być adwokatem lub radcą prawnym (por. art. 24 k.p.w., por. art. 122a k.k.s.).

Nie stać mnie na adwokata, a chciałbym mieć obrońcę, co mam zrobić?

W sytuacji, w której nie masz adwokata z wyboru, możesz wnioskować, aby sąd wyznaczył Ci obrońcę z urzędu, w sposób należyty wykazując, że nie stać Cię na to, aby zapłacić adwokatowi bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania Ciebie i Twojej rodziny. Najlepiej gdybyś poparł swoje twierdzenia przedstawieniem dokumentów dotyczących Twoich zarobków, zarobków małżonka, otrzymywanych zasiłków itp. (por. art. 78 k.p.k.).

Wyznaczenie obrońcy z urzędu nakłada na niego obowiązek działania do prawomocnego zakończenia postępowania, czyli np. musi sporządzić apelację, jeśli taka będzie Twoja wola (por. art. 84 k.p.k.).

W postępowaniu w sprawach o wykroczenia sąd musi ponadto uznać, że dobro wymiaru sprawiedliwości wymaga posiadania przez Ciebie obrońcy z urzędu. Zatem nie zawsze – nawet w sytuacji, gdy nie będzie

Cię stać na zatrudnienie obrońcy – otrzymasz obrońcę z urzędu; Twoja sprawa musi być naprawdę poważna, żeby sąd takiego obrońcę Ci przydzielił (por. art. 22 k.p.w.).

Przykład: Augustyn został oskarżony o popełnienie oszustwa. Chciałby, aby w obronie pomógł mu adwokat, ale nie stać go na taką pomoc. Augustyn złożył wniosek o wyznaczenie obrońcy z urzędu, w którym wskazał, że aktualnie jest bezrobotny, musi utrzymywać rodzinę i jego wydatki ledwo wystarczają mu na przetrwanie miesiąca.

Zobacz wzór nr 5 – wniosek o obrońcę z urzędu

? W jakich sytuacjach muszę mieć obrońcę?

Istnieją sytuacje, w których obowiązkowo musisz mieć obrońcę, aby Twoje prawo do obrony było należycie wykonywane. W każdym postępowaniu musisz mieć obrońcę, gdy:

- jesteś głuchy, niemy lub niewidomy;
- zachodzi uzasadniona wątpliwość co do Twojej poczytalności.

Ponadto musisz mieć obrońcę:

- w postępowaniu o przestępstwa, przestępstwa skarbowe lub wykroczenia skarbowe – gdy jesteś nieletni lub gdy sąd uzna, że zachodzą okoliczności, które utrudniają obronę i powinieneś mieć obrońcę;
- w postępowaniu o przestępstwa przed sądem okręgowym jako sądem I instancji, jeżeli zarzucano Ci popełnienie zbrodni lub jesteś pozbawiony wolności.

Jeżeli w którejkolwiek z tych sytuacji nie będziesz miał obrońcy z wyboru, to sąd sam wyznaczy Ci obrońcę z urzędu (por. art. 78–81 k.p.k., 21 k.p.w.).

SKAZANY

? Czy w postępowaniu wykonawczym mogę mieć obrońcę?

Oczywiście tak. Niemniej jednak jeżeli chcesz, aby pomagał Ci obrońca, z którym współpracowałeś jako oskarżony, to musisz ustanowić go na nowo poprzez złożenie odpowiedniego oświadczenia (por. art. 8 § 1 k.k.w.).

? W jakich sytuacjach muszę mieć obrońcę w postępowaniu wykonawczym?

W postępowaniu wykonawczym przed sądem musisz mieć obrońcę, jeżeli jesteś osobą głuchą, niemą lub niewidomą, nie ukończyłeś 18 lat albo nie władasz językiem polskim. Obrońcę musi mieć także osoba, co do której zachodzi uzasadniona wątpliwość co do jej poczytalności (por. art. 8 § 2 k.k.w.). Jeżeli nie masz obrońcy z wyboru, zostanie Ci ustanowiony obrońca z urzędu (por. art. 81 k.p.k.).

? Kto oprócz obrońcy może pomagać mi w postępowaniu wykonawczym?

Masz możliwość ustanowienia swoim **przedstawicielem** osobę godną zaufania. **Osobą godną zaufania** może być osoba, która korzysta z pełni praw cywilnych i obywatelskich, nie była skazana za przestępstwo popełnione umyślnie, nie została pozbawiona praw rodzicielskich lub opiekuńczych, daje gwarancję należytego wykonywania obowiązków, ukończyła 24 lata, a w wyjątkowych przypadkach 21 lat, jeżeli ma kwalifikacje lub doświadczenie życiowe wskazujące na przydatność w prowadzeniu działalności wychowawczej i resocjalizacyjnej. Ustanowienie to musisz sporządzić w **formie pisemnej**, a także uzyskać od wybranej osoby zgodę na zostanie Twoim przedstawicielem.

Przedstawiciel może działać wyłącznie w Twoim interesie, a więc żadne jego niekorzystne posunięcia nie mogą pogorszyć Twojej sytuacji. Przedstawiciel może składać w Twoim imieniu wnioski, skargi i prośby

do właściwych organów oraz instytucji, stowarzyszeń, fundacji, organizacji, kościołów i innych związków wyznaniowych. Twój przedstawiciel może być dopuszczony przez sąd do udziału w postępowaniu, nie może jednak składać za Ciebie zażaleń ani wniosków o wszczęcie postępowania przed sądem (por. art. 38 § 1, 42 k.k.w.).

POKRZYWDZONY

Czy jako pokrzywdzonemu przysługuje mi prawo do pomocy w procesie?

Pełnomocnik jest profesjonalistą, który może udzielić Ci pomocy w trakcie procesu. Jeśli przyjmiesz rolę oskarżyciela posiłkowego, prywatnego lub powoda cywilnego w sprawie o przestępstwo, masz równocześnie status strony, co uprawnia Cię do ustanowienia pełnomocnika na czas toczącego się postępowania. Tym pełnomocnikiem może być adwokat lub radca prawny (od 8 czerwca 2010 r.) i nie możesz ich posiadać więcej niż trzech.

W postępowaniu w sprawach o wykroczenia również możesz korzystać z usług pełnomocnika, ale tylko jednego. Może nim być adwokat lub radca prawny (por. art. 30 k.p.w.).

Osoby, które nie są stronami, również mogą powołać pełnomocnika, ale tylko wtedy, gdy ich interesy tego wymagają (por. art. 87 k.p.k.).

Jak postępować, gdy nie mogę pozwolić sobie na usługi profesjonalisty?

Jeżeli nie masz pełnomocnika z wyboru, możesz wnioskować do sądu o wyznaczenie pełnomocnika z urzędu. Okolicznością uzasadniającą wyznaczenie takiego pełnomocnika jest dostateczne uzasadnienie przez Ciebie sytuacji, iż w przypadku poniesienia kosztów pełnomocnictwa nastąpi uszczerbek dla niezbędnego utrzymania Ciebie lub Twojej rodziny (por. art. 78, 87, 88 k.p.k.).

Jako pokrzywdzony w postępowaniu w sprawach o wykroczenia możesz starać się o wyznaczenie dla Ciebie pełnomocnika z urzędu na takich samych zasadach jak obwiniony (por. art. 22, 23, 30 k.p.w.).

Kto jeszcze może reprezentować interesy pokrzywdzonego w toku postępowania?

Prawa pokrzywdzonego będącego osobą małoletnią bądź ubezwłasnowolnioną całkowicie lub częściowo będą wykonywane przez jego przedstawiciela ustawowego (por. art. 51 § 2 k.p.k.). W sytuacji zaś, gdy pokrzywdzonym jest osoba nieporadna, w szczególności ze względu na wiek lub stan zdrowia, jego prawa może wykonywać osoba, pod której stałą pieczęć pozostaje (por. art. 51 § 3 k.p.k.).

8. PRAWO DOWODZENIA

W jaki sposób mogę realizować prawo do składania wniosków dowodowych?

Możesz składać wnioski dowodowe w każdym stadium postępowania, zarówno przed prokuratorem, jak i przed sądem. We wniosku dowodowym winieneś podać oznaczenie dowodu oraz okoliczności, które mają być w ten sposób udowodnione. Możesz także podać sposób przeprowadzenia zaproponowanego przez Ciebie dowodu. Pamiętaj, że Twój wniosek dowodowy może zmierzać do wykrycia lub oceny właściwego dowodu; oznacza to, że poprzez udowodnienie jednej okoliczności chcesz wykazać inną, ważniejszą (por. art. 74, 167, 169 k.p.k., por. art. 39-44 k.p.w.).

Jako pokrzywdzony w postępowaniu przed sądem możesz składać wnioski dowodowe tylko wtedy, gdy występujesz w roli oskarżyciela bądź powoda cywilnego.

Czy sąd uwzględni każdy mój wniosek dowodowy?

Nie, sąd nie uwzględni Twojego wniosku dowodowego, jeżeli:

- przeprowadzenie dowodu jest niedopuszczalne (np. zawnioskowałeś o przesłuchanie księdza na okoliczność tego, czego dowiedział się na spowiedzi);
- okoliczność, która ma być udowodniona, nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy albo jest już udowodniona zgodnie z Twoim twierdzeniem;
- dowód jest nieprzydatny do stwierdzenia danej okoliczności (np. gdy zawnioskowałeś o przeprowadzenie oględzin miejsca, które obecnie wygląda zupełnie inaczej niż w chwili zdarzenia);
- dowodu nie da się przeprowadzić (np. zawnioskowałeś o przesłuchanie nieżyjącego świadka);
- wniosek dowodowy w sposób oczywisty zmierza do przedłużenia postępowania (por. art. 170 k.p.k.).

9. PRAWO DO INFORMACJI

W jaki sposób będzie realizowane moje prawo do informacji?

Przede wszystkim, jeżeli organ prowadzący postępowanie ma obowiązek pouczyć Cię o ciążących na Tobie obowiązkach i o przysługujących Ci uprawnieniach, to brak takiego pouczenia lub mylne pouczenie nie może wywoływać ujemnych skutków procesowych dla Ciebie. Co więcej, nawet gdy prawo nie przewiduje takiego obowiązku, to wspomniane wyżej organy i tak powinny udzielić Ci wszelkich koniecznych informacji o Twoich prawach i obowiązkach, a gdyby się okazało, że bez takiego pouczenia nie mogłeś się czegoś dowiedzieć lub odpowiednio zachować, to wyjątkowo również nie może to wywołać niekorzystnych dla Ciebie skutków (por. art. 16 k.p.k., por. art. 8 k.p.w.).

Przykład: Augustyn w toku postępowania przyspieszonego o przestępstwo został poinformowany, że ma 14 dni na złożenie apelacji. W związku z tym złożył ją ostatniego, 14-tego dnia. Normalnie termin do złożenia apelacji w tym postępowaniu wynosi 7 dni, jednakże dlatego, że Augustyn został błędnie poinformowany, jego apelacja zostanie przyjęta.

W jaki sposób mogę uzyskać informację na temat mojej sprawy w prokuraturze?

W postępowaniu przed prokuratorem jako podejrzany lub pokrzywdzony jesteś stroną. W związku z tym masz prawo do uzyskania informacji na temat Twojej sprawy. Informacji tych udzieli Ci sekretariat właściwej prokuratury albo prokurator lub policjant prowadzący sprawę. Informacji możesz zasięgnąć osobiście w prokuraturze lub przez telefon, powołując się na sygnaturę sprawy.

Czy mogę przeglądać akta w toku sprawy przed prokuratorem?

Będziesz mógł to uczynić, ale tylko za zgodą prokuratora prowadzącego Twoją sprawę, który może, ale nie musi jej wyrazić. Akta sprawy możesz przeglądać w siedzibie właściwej prokuratury (por. art. 156 § 5 k.p.k.).

Jeżeli chciałbyś uzyskać kserokopie konkretnych stron akt, to sporządź wniosek o wyrażenie zgody na wykonanie kserokopii. Poproś pracownika, aby je dla Ciebie sporządził. Za wykonane kserokopie będziesz musiał zapłacić 1 zł od strony, a w przypadku kopii uwierzytelnionej – 6 zł. Jako podejrzany, w toku postępowania przygotowawczego, przysługuje Ci prawo wglądu do akt sprawy w części zawierającej dowody wska-

zane we wniosku o zastosowanie albo przedłużenie tymczasowego aresztowania oraz wymienione w postanowieniu o zastosowaniu albo przedłużeniu tymczasowego aresztowania. Prokurator może odmówić zgody na udostępnienie akt w tej części tylko w określonych przypadkach (por. art. 156 § 5a k.p.k.).

W jaki sposób mogę uzyskać informację na temat mojej sprawy w sądzie?

W postępowaniu przed sądem jako oskarżony (obwiniony) również jesteś stroną postępowania, masz więc prawo uzyskać informację od pracowników sekretariatu właściwego wydziału o stanie Twojej sprawy. Jeśli jako pokrzywdzony pełnisz rolę oskarżyciela lub powoda cywilnego, masz to samo uprawnienie.

Jak i gdzie mogę przeglądać akta w toku sprawy w sądzie?

Również w postępowaniu przed sądem, jeśli jesteś stroną postępowania, masz prawo przeglądania akt sprawy sądowej, jak również możliwość sporządzania z nich odpisów – cena kopii jest taka sama jak w prokuraturze (por. art. 156 § 1 k.p.k., por. art. 38 k.p.w.).

Czy mogę robić zdjęcia aparatem fotograficznym przeglądając akta?

Możesz wystąpić do prokuratora lub sądu o wyrażenie zgody na wykonanie zdjęć interesującym Cię stron akt aparatem fotograficznym. Za wykonanie zdjęć nie pobiera się żadnej opłaty.

Czy sąd lub prokurator będzie mnie informować o podejmowanych decyzjach i prowadzonych czynnościach?

Masz prawo wziąć udział w posiedzeniu, jeżeli ma to znaczenie dla ochrony Twoich praw i interesów, o ile ustawa przyznaje Ci możliwość uczestnictwa w danym posiedzeniu. W związku z tym zostaniesz poinformowany przez sąd o miejscu i terminie posiedzenia, pisemnie lub ustnie podczas rozprawy (por. art. 96 k.p.k.).

Jeżeli zostanie wydane poza rozprawą jakieś orzeczenie lub zarządzenie, na które przysługuje Ci środek zaskarżenia, a nie uczestniczyłeś w posiedzeniu, na którym zostało wydane, sąd obowiązkowo Ci je doręczy (por. art. 100 k.p.k.). Pamiętaj w związku z tym, że jeżeli nie brałeś udziału w rozprawie, w Twoim interesie jest uzyskać w sądzie informację, czy i ewentualnie jakiej treści orzeczenie zostało wydane, ponieważ sąd nie doręczy Ci jego odpisu.

POKRZYWDZONY

O czym jako pokrzywdzony będę informowany przez organy prowadzące postępowanie?

Po pierwsze, jeśli to Ty złożyłeś zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa, w ciągu 6 tygodni powinieneś zostać poinformowany o wszczęciu bądź odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego (por. art. 305 § 4 k.p.k. w zw. z art. 306 § 3 k.p.k.).

Po drugie, każdorazowo jesteś zawiadamiany o przestaniu aktu oskarżenia lub wniosku o ukaranie do sądu oraz poucany o uprawnieniach związanych z dochodzeniem roszczeń majątkowych, a w razie potrzeby także o prawie do zgłoszenia oświadczenia o działaniu w charakterze oskarżyciela posiłkowego (por. art. 334 § 2 k.p.k., 26 k.p.w.).

O ile nie zrezygnujesz z tego uprawnienia, powinieneś być informowany o zmianie, nieprzedłużeniu lub uchyleniu tymczasowego aresztowania wobec podejrzanego lub oskarżonego (por. art. 253 § 3 k.p.k.).

W postępowaniu wykonawczym sędzia penitencjarny lub dyrektor zakładu karnego, na Twój uprzedni wniosek, niezwłocznie zawiadomią Cię o zwolnieniu skazanego z zakładu karnego po odbyciu kary, o ucieczce skazanego z zakładu karnego, a także o wydaniu decyzji, na podstawie której skazany może czasowo lub przed przewidywanym terminem zakończenia kary pozbawienia wolności opuścić zakład karny. O prawie do złożenia takiego wniosku powinieneś zostać pouczone przez sąd kierujący orzeczenie do wykonania (por. art. 168a k.k.w.).

10. PRAWO DO UGODOWEGO ZAKOŃCZENIA SPRAWY

OSKARŻONY

Czy istnieje możliwość zawarcia ugody z pokrzywdzonym w postępowaniu karnym?

Jako oskarżony masz prawo do próby pojednania się z pokrzywdzonym w toku postępowania zwanego **mediacją**. Możesz starać porozumieć się z pokrzywdzonym już w czasie postępowania toczącego się przed prokuratorem; możesz jednak zrobić to także dopiero w postępowaniu przed sądem. Postępowanie mediacyjne prowadzi instytucja lub osoba godna zaufania wskazana przez sąd bądź prokuratora, która nosi nazwę mediatora. Osoba prowadząca mediację między Tobą a sprawcą sporządza z jej przebiegu i wyników sprawozdanie, które przekazuje prokuratorowi lub sądowi (por. art. 23a k.p.k.). Mediacja jest dopuszczalna tylko w postępowaniu dotyczącym przestępstw.

Zawarcie ugody w drodze mediacji może mieć duże znaczenie przy ustalaniu przez sąd wymiaru kary, bowiem sąd obowiązany jest w tym przypadku uwzględniać na Twoją korzyść m.in. Twoje staranie o naprawienie szkody, pozytywne wyniki przeprowadzonej mediacji oraz zawartą ugodę (por. art. 53 § 2 i 3 k.k.).

Ponadto naprawienie przez Ciebie wyrządzonej szkody lub uzgodnienie sposobu jej naprawienia, a także pojednanie się z pokrzywdzonym ma duże znaczenie dla możliwości zastosowania względem Ciebie warunkowego umorzenia postępowania (por. art. 66 § 3 k.k.)

Czy istnieją dla oskarżonego inne sposoby ugodowego zakończenia postępowania?

Tak, istnieją dwie zasadnicze formy, które zakładają dialog między Tobą a wymiarem sprawiedliwości i prowadzą do przyspieszenia postępowania, zarówno w przypadku popełnienia przestępstwa, jak i przestępstwa skarbowego, wykroczenia skarbowego lub wykroczenia. Formy te to **skazanie bez rozprawy** oraz tzw. **rozprawa skrócona**.

Na czym polega skazanie bez rozprawy?

Prokurator lub inny uprawniony organ wnosząc do sądu akt oskarżenia albo wnioski o ukaranie może zamieścić w nim wniosek o skazanie Cię bez rozprawy na uzgodnioną wcześniej z Tobą karę. Wniosek taki można złożyć tylko w sytuacji, gdy okoliczności popełnienia czynu nie budzą wątpliwości, a Twoja postawa wskazuje, że cele postępowania zostaną osiągnięte bez jego przeprowadzania. W przypadku przestępstw lub przestępstw skarbowych czyn, którego się dopuścisz, musi jednak spełniać odpowiednie kryteria (grożąca za nie kara nie może przekraczać 10 lat pozbawienia wolności). Należy podkreślić, że do złożenia tego wniosku potrzebna jest Twoja zgoda. Pamiętaj, że do momentu wydania wyroku możesz tę zgodę cofnąć.

Sąd nie ma obowiązku uwzględnienia wniosku prokuratora. Jeśli nie uwzględni wniosku, wówczas sprawa będzie toczyć się w normalny sposób (por. art. 335, 343 k.p.k., 58–59 k.p.w., 156 § 3 k.k.s.).

Na czym polega tzw. rozprawa skrócona?

Korzystając z tej formy negocjacji z wymiarem sprawiedliwości, masz prawo – do chwili zakończenia Twojego przesłuchania lub przesłuchania wszystkich oskarżonych (obwinionych) – złożyć wniosek o wydanie wyroku skazującego Cię na określoną karę, bez przeprowadzania postępowania dowodowego. W przypadku przestępstwa czyn, który popełniłeś, musi być występkiem, czyli grożąca za niego najniższa kara jest niższa niż 3 lata pozbawienia wolności.

Aby sąd uwzględnił Twój wniosek, okoliczności popełnienia przez Ciebie czynu zabronionego nie mogą budzić wątpliwości, a cele postępowania muszą zostać osiągnięte mimo nieprzeprowadzania normalnej rozprawy. Uwzględnienie wniosku jest możliwe jedynie wówczas, gdy nie sprzeciwia się temu prokurator, a także pokrzywdzony (w przypadku wykroczeń – oskarżyciel posiłkowy).

Sąd może uzależnić uwzględnienie Twojego wniosku od dokonania w nim wskazanej przez siebie zmiany. Zmiana ta może np. polegać na zobowiązaniu Cię do naprawienia wyrządzonej szkody (por. art. 387 k.p.k., por. art. 63, 64 k.p.w., 161 k.k.s.).

Czy jako oskarżony mam jakieś inne możliwości ugodowego zakończenia postępowania karnoskarbowego?

Jeżeli popełnisz przestępstwo skarbowe bądź wykroczenie skarbowe, masz możliwość porozumienia się z wymiarem sprawiedliwości, dzięki czemu Twoja kara może być stosunkowo nieduża, a przy spełnieniu odpowiednich warunków możesz nawet uniknąć odpowiedzialności karnej. Masz możliwość skorzystania z instytucji **czynnego żalu** lub **dobrowolnego poddania się odpowiedzialności**.

Na czym polega czynny żal w postępowaniu karnoskarbowym?

Jeżeli po popełnieniu przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego zawiadomisz o tym fakcie organ powołany do ścigania (np. urząd skarbowy, urząd celny, Straż Graniczną), jednocześnie przedstawiając szczegóły związane z popełnieniem przez Ciebie danego czynu, a przede wszystkim informując organ o innych osobach, które wraz z Tobą uczestniczyły w jego popełnieniu, to nie będziesz podlegał karze. Pamiętaj jednak – musisz poinformować organ o wszystkich współsprawcach, o których wiesz. Zatajenie danych choćby jednego z nich zablokuje Ci możliwość skorzystania z dobrodziejstwa czynnego żalu, bo właśnie taką nazwę nosi opisywana tu instytucja (por. art. 16 § 1 k.k.s.).

Ponadto musisz naprawić wyrządzoną państwu przez Ciebie szkodę, czyli np. zapłacić zaległy podatek lub cło. Jeżeli Twój czyn nie doprowadził do powstania takiej szkody, lecz dzięki niemu wszedłeś w posiadanie jakichś przedmiotów, to powinieneś je oddać organowi (a jeżeli już ich nie masz – to musisz zapłacić ich równowartość pieniężną).

Przykład: Augustyn postanowił dorobić, odklejając z paczek papierosów banderole i sprzedając je. Handel banderolami jest zabroniony jako przestępstwo skarbowe. W sytuacji, gdy Augustyn zostanie złapany, lecz nie będzie w stanie wydać banderol, np. z powodu ich zniszczenia, nie będzie musiał zapłacić ich równowartości pieniężnej.

Czy złożone zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego gwarantuje mi w każdej sytuacji skorzystanie z instytucji czynnego żalu?

Niestety nie, Twoje zawiadomienie o popełnieniu przez Ciebie przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego odniesie skutek tylko w sytuacji, gdy organ ścigania nie będzie posiadał żadnej wiedzy na temat tego czynu zabronionego (por. art. 16 § 5 k.k.s.).

Przykład: Augustyn postanowił przyznać się do popełnionego przez siebie przestępstwa skarbowego i w tym celu udał się do urzędu skarbowego. Gdy był na miejscu okazało się, że urząd już o wszystkim wie, gdyż ktoś dzień wcześniej złożył pisemne zawiadomienie, że Augustyn dopuścił się tego czynu.

Twoje zawiadomienie nie odniesie zamierzonego skutku także w sytuacji, gdy złożysz je po podjęciu przez organ ścigania czynności służbowej (np. przeszukanie, kontrola). Jeżeli jednak czynność ta nie dostarczy

podstaw do wszczęcia postępowania o dany czyn zabroniony, to Twoje zawiadomienie będzie jak najbardziej skuteczne (por. art. 16 § 5 k.k.s.).

Przykład: Do mieszkania Augustyna zapukata policja i rozpoczęła przeszukiwanie, gdyż uzyskała informacje, że Augustyn posiada nielegalnie banderole. Gdy policja znajdzie owe banderole Augustyn nie będzie mógł skorzystać z instytucji czynnego żalu. Jednak w sytuacji, gdy policja niczego nie znajdzie, Augustyn jak najbardziej będzie mógł do wszystkiego się przyznać i skorzystać z czynnego żalu.

Pamiętaj jednak, że w żadnym wypadku nie będziesz mógł skorzystać z dobrodziejstwa czynnego żalu jeżeli (por. art. 16 § 6 k.k.s.):

- kierowałeś wykonaniem ujawnionego czynu zabronionego;
- wykorzystasteś uzależnienie innej osoby od siebie, polecając jej wykonanie ujawnionego czynu zabronionego;
- zorganizowałeś grupę albo związek mający na celu popełnienie przestępstwa skarbowego albo taką grupą lub związkiem kierowałeś, chyba, że złożyteś rzeczzone zawiadomienie ze wszystkimi członkami grupy lub związku;
- nakłaniałeś inną osobę do popełnienia przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego w celu skierowania przeciwko tej osobie postępowania o ten czyn zabroniony.

Czym jest dobrowolne poddanie się odpowiedzialności?

Aby skorzystać z dobrowolnego poddania się odpowiedzialności, muszą zostać spełnione następujące warunki:

- musisz złożyć **wniosek o udzielenie przez sąd zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności**. Wniosek taki musisz złożyć zanim w Twojej sprawie zostanie wniesiony akt oskarżenia. Nie martw się, że w związku ze stresem związanym z postępowaniem zapomnisz o tej możliwości – o prawie do złożenia wniosku zostaniesz pouczony przed pierwszym przesłuchaniem przez finansowy organ postępowania przygotowawczego;
- musisz naprawić państwu szkodę, jaka została spowodowana Twoim czynem;
- musisz zapłacić kwotę odpowiadającą co najmniej najniższej karze grzywny, grożącej za czyn zabroniony, którego się dopuścisz;
- musisz wnieść opłatę w wysokości co najmniej zryczałtowanej równowartości kosztów postępowania;
- musisz oddać przedmioty, w posiadanie których wszedłeś w wyniku popełnionego czynu, a także narzędzia, których używałeś do jego popełnienia (a gdy nie będzie to możliwe – zapłacić ich równowartość pieniężną);
- Twoja wina oraz okoliczności popełnionego przez Ciebie czynu nie mogą budzić wątpliwości sądu (por. art. 17, 142, 143 k.k.s.).

Sąd udzielając Ci zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności orzeknie tytułem grzywny kwotę, którą zapłacisz – nie oznacza to, że będziesz musiał płacić po raz drugi; po prostu kwota grzywny, którą zapłacisz jako jeden z warunków skorzystania z dobrowolnego poddania się odpowiedzialności zostanie potwierdzona przez sąd. Wyrok ten nie zostanie wpisany do Krajowego Rejestru Karnego (por. art. 18 k.k.s.).

POKRZYWDZONY

Co oznacza dla pokrzywdzonego prawo do ugodowego zakończenia sprawy w postępowaniu karnym?

Jako pokrzywdzonemu przestępstwem przysługuje Ci prawo do **mediacji** z oskarżonym i zawarcia ugody, na identycznych zasadach jak oskarżonemu (por. art. 23a § 1 k.p.k.).

Sąd ponadto przeprowadzi obowiązkowo **postępowanie pojednawcze** wtedy, gdy złożyteś do sądu prywatny akt oskarżenia. Przed rozprawą sąd spró-

buje pojednać Cię ze sprawcą. Jeśli będzie to korzystniejszym rozwiązaniem, na wniosek Twój i sprawcy albo za Waszą obopólną zgodą, można przeprowadzić normalną mediację. Pojednanie uzyskane tą drogą pozwoli na umorzenie postępowania sądowego (por. art. 492 § 1 k.p.k.).

11. PRAWO DO WYNAGRODZENIA NIEZGODNYCH Z PRAWEM DECYZJI SĄDU

OSKARŻONY

? Kiedy przysługuje mi odszkodowanie za niesłuszne tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie?

Prawo do odszkodowania i zadośćuczynienia przysługuje Ci, jeżeli byłeś pozbawiony wolności w toku postępowania na skutek zatrzymania lub zastosowania środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania, a następnie został wydany w stosunku do Ciebie prawomocny wyrok uniewinniający lub orzeczenie o umorzeniu postępowania. Odszkodowanie takie przysługuje Ci tylko wówczas, gdy zatrzymanie lub tymczasowe aresztowanie miało „niewątpliwie niesłuszny” charakter. Oznacza to, że z realiów Twojej sprawy musi jednoznacznie wynikać, iż zastosowanie względem Ciebie tych środków nie powinno w ogóle nastąpić lub nie powinno trwać tak długo. Pamiętaj zatem, że samo wydanie wyroku uniewinniającego nigdy nie przesądza o tym, że w Twojej sprawie zastosowanie zatrzymania lub tymczasowego aresztowania miało „niewątpliwie niesłuszny” charakter (por. art. 552 § 4 k.p.k.).

? Gdzie i kiedy mam zgłosić swoje żądanie odszkodowania za niesłuszne tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie?

Takie żądanie powinieneś zgłosić w sądzie okręgowym, w którego okręgu zwolniono Cię jako tymczasowo aresztowanego lub zatrzymanego. Żądanie takie powinno przybrać formę pisma procesowego, które nazywane jest **wnioskiem o odszkodowanie**. Ze złożeniem takiego wniosku nie wiążą się żadne opłaty sądowe (por. art. 554 k.p.k.).

Żądanie powinieneś zgłosić w terminie roku:

- w przypadku tymczasowego aresztowania – od daty uprawomocnienia się orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie;
- w przypadku zatrzymania – od daty zwolnienia (por. art. 555 k.p.k., 115 k.p.w.).

SKAZANY

? Czy przysługuje mi odszkodowanie za niesłuszne skazanie lub ukaranie?

Tak, odszkodowanie takie przysługuje Ci, gdy:

- w wyniku kasacji lub wznowienia postępowania zostałeś uniewinniony lub – co nie dotyczy wykroczeń – skazany na łagodniejszą karę;
- po uchyleniu skazującego orzeczenia postępowanie umorzono wskutek okoliczności, których nie uwzględniono we wcześniejszym postępowaniu.

Żądanie odszkodowania powinieneś zgłosić w sądzie okręgowym, w którego okręgu wydano w Twojej sprawie orzeczenie w pierwszej instancji, w terminie roku (w przypadku wykroczeń – 6 miesięcy) od daty uprawomocnienia się orzeczenia dającego podstawę do odszkodowania i zadośćuczynienia (por. art. 552, 554, 555 k.p.k., 114–115 k.p.w.).

OBOWIĄZKI OBYWATELA

1. OBOWIĄZEK ODPOWIEDNIEGO ZACHOWANIA

Co mi grozi w razie nieodpowiedniego zachowania w sądzie?

Jeżeli będziesz naruszał powagę, spokój lub porządek czynności sądowych, przykładowo poprzez obrażanie sądu lub przeciwnika, sędzia przewodniczący może udzielić Ci upomnienia. Jeżeli upomnienie okaże się bezskuteczne i dalej będziesz się nieodpowiednio zachowywał, sędzia może uprzedzić Cię o skutkach prawnych Twojej nieobecności podczas rozprawy lub posiedzenia, zaś dalsze niewłaściwe zachowanie może doprowadzić do wydalenia Cię z sali rozpraw (por. art. 48 u.s.p.).

Ponadto, także w przypadku naruszenia powagi, spokoju lub porządku czynności sądowych albo ubliżenia sądowi lub osobie uczestniczącej w postępowaniu, sąd może ukarać Cię karą porządkową grzywny w wysokości do 10000 zł lub karą pozbawienia wolności do 14 dni. Na postanowienie o ukaraniu karą porządkową przysługuje Ci zażalenie do sądu bezpośrednio przetożonego (por. art. 49–50 u.s.p.).

OSKARŻONY

Co grozi mi jako oskarżonemu w razie nieodpowiedniego zachowania w sądzie?

Jeżeli będziesz się zachowywał w sposób zakłócający porządek rozprawy lub godzący w powagę sądu, sędzia udzieli Ci upomnienia. Jeżeli pomimo upomnienia nadal będziesz się zachowywał w nieodpowiedni sposób, sędzia może wydalić Cię na pewien czas z sali rozpraw (por. art. 375 k.p.k., por. art. 81 k.p.w.). Jeżeli ze swej winy doprowadzisz się do stanu niezdolności do udziału w rozprawie lub posiedzeniu z Twoim obowiązkowym uczestnictwem (np. na skutek samookaleczenia, czy też użycia alkoholu, narkotyków) sąd będzie mógł prowadzić postępowanie bez Twojej obecności, i to nawet, gdy jeszcze w sprawie nie składałeś wyjaśnień (por. art. 377 k.p.k., por. art. 81 k.p.w.).

SKAZANY

Co może mnie spotkać, jeśli jako osoba pozbawiona wolności zachowam się nieodpowiednio?

Jako skazany podlegasz odpowiedzialności dyscyplinarnej za każde przekroczenie, czyli zawinione naruszenie zakazów lub nakazów, wynikających z ustawy, regulaminu lub ustalonego w zakładzie karnym porządku. Za popełnione przekroczenie może Ci zostać wymierzona kara dyscyplinarna. Karami dyscyplinarnymi są (por. art. 143 k.k.w.):

- nagana;
- pozbawienie wszystkich lub niektórych niewykorzystanych przez Ciebie nagród lub ulg albo zawieszenie ich wykonania, na okres do 3 miesięcy;
- pozbawienie korzystania z udziału w niektórych zajęciach kulturalno-oświatowych lub sportowych, z wyjątkiem korzystania z książek i prasy, na okres do 3 miesięcy;
- pozbawienie możliwości otrzymania paczek żywnościowych, na okres do 3 miesięcy;
- pozbawienie lub ograniczenie możliwości dokonywania zakupów artykułów żywnościowych lub wyrobów tytoniowych, na okres do 3 miesięcy;

- udzielanie widzeń w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt z osobą odwiedzającą, na okres do 3 miesięcy;
- obniżenie przypadającej Ci części wynagrodzenia za pracę, nie więcej niż o 25%, na okres do 3 miesięcy;
- umieszczenie w celi izolacyjnej na okres do 28 dni.

2. OBOWIĄZEK MÓWIENIA PRAWDY

OSKARŻONY, SKAZANY

Czy jako oskarżony mam obowiązek mówienia prawdy?

Oczywiście najlepiej jest, gdy mówi się prawdę, ale prawo nie przewiduje odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych wyjaśnień. Oznacza to, że w ramach swojego prawa do obrony możesz zaprzeczać faktom, nawet jeżeli miały one miejsce. Nie możesz natomiast w swoich wyjaśnieniach oskarżać innej osoby o popełnienie jakiegoś innego przestępstwa niż to, o które sam jesteś oskarżony – popełnisz bowiem nowe przestępstwo fałszywego oskarżenia (por. art. 234 k.k.). Musisz również pamiętać, że sąd obiektywnie ocenia dowody i może nie dać wiary Twoim wyjaśnieniom, a jeżeli udowodni Ci kłamstwo, to zostanie osłabiona Twoja wiarygodność.

Przykład: Bogumiła została oskarżona o kradzież luksusowej torebki ze sklepu. Kiedy składała wyjaśnienia przed sądem, powiedziała, że to Augustyn ukradł tę torebkę. Nie grozi jej za to odpowiedzialność karna, gdyż wykonywała w ten sposób prawo do obrony. Przestępstwo fałszywego oskarżenia popełniłaby wtedy, gdyby dodała, że Augustyn najpierw ukradł torebkę ze sklepu, a później ukradł jeszcze samochód z parkingu centrum handlowego, aby szybciej przywieźć torebkę do domu.

POKRZYWDZONY

Co się stanie, gdy skłamię? – czyli o obowiązku mówienia prawdy przez świadka

Każdorazowo przed złożeniem zeznań zostaniesz pouczonej o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań (por. art. 190 k.p.k., art. 41 § 1 k.p.w.). Ponadto, wyłącznie w sądzie, możesz zostać poproszony o złożenie przyrzeczenia następującej treści: **„Świadomy znaczenia moich słów i odpowiedzialności przed prawem przyrzekam uroczyście, że będę mówił szczerą prawdę, niczego nie ukrywając z tego, co mi jest wiadome”** (por. art. 188 § 1 k.p.k.).

Gwarancją Twojej prawdomówności jest art. 233 k.k., przewidujący odpowiedzialność karną za składanie fałszywych zeznań, co zagrożone jest karą 3 lat pozbawienia wolności. Musisz pamiętać o tym, że „fałszywie zeznawać” nie oznacza tylko mówić nieprawdę, ale także świadomie zatajać prawdę.

3. OBOWIĄZEK TERMINOWEGO DOKONYWANIA CZYNNOŚCI

Jaki jest termin na wniesienie środków zaskarżenia?

	Postępowanie karne	Postępowanie o wykroczenia	Postępowanie o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe
Apelacja	- 14 dni od doręczenia wyroku wraz z uzasadnieniem - 7 dni od doręczenia wyroku w postępowaniu przyspieszonym	- 7 dni od otrzymania wyroku wraz z uzasadnieniem - 3 dni od doręczenia wyroku w postępowaniu przyspieszonym	14 dni od doręczenia wyroku wraz z uzasadnieniem
Zażalenie	- 7 dni od daty ogłoszenia postanowienia lub doręczenia, gdy ustawa przewiduje taki obowiązek	- 7 dni od daty ogłoszenia postanowienia lub doręczenia, gdy ustawa przewiduje taki obowiązek	7 dni od daty ogłoszenia postanowienia lub doręczenia, gdy ustawa przewiduje taki obowiązek
Sprzeciw	- 7 dni od daty doręczenia wyroku zaocznego lub nakazowego	- 7 dni od doręczenia wyroku nakazowego	7 dni od daty doręczenia wyroku zaocznego lub nakazowego
Wniosek o uzasadnienie	- 7 dni od daty ogłoszenia wyroku - 3 dni od daty ogłoszenia wyroku w postępowaniu przyspieszonym	- 7 dni od daty ogłoszenia wyroku lub doręczenia wyroku zaocznego - bezpośrednio po ogłoszeniu wyroku w postępowaniu przyspieszonym	7 dni od daty ogłoszenia orzeczenia

O jakich jeszcze terminach powinienem pamiętać?

Czynność	Termin
Uzupełnienie braków formalnych	7 dni od daty doręczenia wezwania
Wniosek o przywrócenie terminu	7 dni od daty ustania przeszkody
Kasacja (dotyczy tylko przestępstw i przestępstw skarbowych)	30 dni od daty doręczenia orzeczenia z uzasadnieniem

Czy jeśli nie dotrzymałem terminu zawitego nie ze swojej winy, to czy mogę coś zrobić?

Tak! Istnieje instytucja zwana przywróceniem terminu. W wyjątkowych sytuacjach można przywrócić termin zawity, czyli Twoja czynność zostanie uznana za skuteczną. Jednakże, aby tak się stało, muszą zostać spełnione łącznie trzy warunki:

- 1) niedotrzymanie terminu nastąpiło z przyczyn niezależnych od Ciebie;
- 2) złożyłeś **wniosek o przywrócenie terminu**, w terminie 7 dni od daty ustania przeszkody uniemożliwiającej Ci wykonanie czynności procesowej;
- 3) wraz z tym wnioskiem wykonałeś tę czynność procesową.

W kwestii przywrócenia terminu decyzję podejmuje ten organ, przed którym należało dokonać czynności. Organ ten wyda postanowienie, na odmowę przywrócenia terminu przystępuje Ci zażalenie (por. art. 126 k.p.k., 38 § 1 k.p.w.).

Przykład: Augustyn nie złożył apelacji w terminie, ponieważ trafił do szpitala, gdzie był operowany. Jak tylko wyszedł ze szpitala, czyli ustąpiła przyczyna, przez którą nie mógł tego zrobić w terminie, to złożył wniosek o przywrócenie terminu. Aby wniosek odniósł skutek, Augustyn musi do wniosku załączyć apelację!

Zobacz wzór nr 6 – wniosek o przywrócenie terminu

SKAZANY

O jakich jeszcze najważniejszych terminach jako skazany powinienem pamiętać?

Czynność	Termin
Dobrowolna zapłata grzywny	30 dni od daty wezwania do uiszczenia
Skarga na niezgodność z prawem decyzji organu postępowania wykonawczego	7 dni od daty doręczenia lub ogłoszenia

POKRZYWDZONY

O jakich jeszcze najważniejszych terminach jako pokrzywdzony powinienem pamiętać?

Czynność	Termin
Wniosek o orzeczenie obowiązku naprawienia szkody	do zakończenia Twojego pierwszego przesłuchania na rozprawie głównej
Wytoczenie powództwa cywilnego	do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego na rozprawie głównej
Oświadczenie o działaniu w charakterze oskarżyciela posiłkowego	- do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego na rozprawie głównej lub - w przypadku wykroczeń – 7 dni od daty zawiadomienia o przestaniu wniosku o ukaranie do sądu
Złożenie subsydiarnego aktu oskarżenia	miesiąc od doręczenia zawiadomienia o drugim postanowieniu prokuratora

4. OBOWIĄZEK STAWIENICTWA

OSKARŻONY

Czy jako oskarżony mam obowiązek stawiennictwa w sądzie lub prokuraturze?

Tak, jeżeli pozostajesz na wolności, masz obowiązek stawić się na każde wezwanie w toku postępowania karnego, zarówno przed prokuratorem, jak i przed sądem. Masz również obowiązek zawiadamiać prokuratora lub sąd o każdej zmianie miejsca swojego zamieszkania lub pobytu trwającego dłużej niż 7 dni – o tym będziesz pouczony przed pierwszym przesłuchaniem (por. art. 75 § 1 k.p.k., por. art. 20 § 3 k.p.w.). W razie nieusprawiedliwionego niestawiennictwa możesz zostać zatrzymany i sprowadzony przymusowo (por. art. 75 § 2 k.p.k., por. art. 20 § 3 k.p.w.).

Czy moja obecność jako oskarżonego na rozprawie jest obowiązkowa?

Tak, co do zasady Twoja obecność na rozprawie jest obowiązkowa i jest to również Twoje prawo (por. art. 374 k.p.k.). Jeżeli Twoja obecność na rozprawie jest obowiązkowa, to gdy nie stawisz się i nie usprawiedliwisz swojej nieobecności, sędzia zarządzi Twoje natychmiastowe zatrzymanie i doprowadzenie lub przerwie w tym celu rozprawę albo ją odroczy (por. art. 382 k.p.k.).

Jeżeli postępowanie toczy się w trybie uproszczonym, to jeżeli doręczono Ci wezwanie na rozprawę, a Ty się nie stawisz, sąd może prowadzić postępowanie bez Twojego udziału. Jeżeli na rozprawie nie będzie również Twojego obrońcy, sąd może wydać w Twojej sprawie wyrok zaoczny (por. art. 479 § 1 k.p.k.).

W postępowaniu w sprawach o wykroczenia Twoja obecność jest obowiązkowa, o ile zostaniesz wezwany przez sąd. Gdy w takiej sytuacji nie stawisz się na rozprawie, sąd przeprowadzi rozprawę zaoczną, wynikiem której będzie wydanie wyroku zaocznego (por. art. 71 § 4 k.p.w.).

POKRZYWDZONY

Ile razy muszę przyjść na wezwanie? – o obowiązku stawiennictwa świadka i pokrzywdzonego

Każda osoba wezwana w charakterze świadka ma obowiązek stawić się i złożyć zeznanie. Obowiązek ten dotyczy także Ciebie jako pokrzywdzonego, gdyż w toku postępowania pełnisz również rolę świadka (por. art. 177 k.p.k., por. art. 41 § 1 k.p.w.). Nieobecność bez powodu, czyli lekceważenie obowiązku złożenia zeznań w sprawie, obarczona jest sankcją kary pieniężnej w wysokości do 10000 zł (w przypadku wykroczeń – karą porządkową do 250 zł, a w razie ponownego niezastosowania się do wezwania do 500 zł) (por. art. 285 § 1 k.p.k., 49 k.p.w.). Co więcej, możesz spodziewać się tego, że zostaniesz zatrzymany, a następnie będziesz przymusowo doprowadzony na przesłuchanie (por. art. 285 § 2 k.p.k., 50, 52 k.p.w.). Poza postępowaniem w sprawach o wykroczenia,

za nieusprawiedliwione niestawiennictwo grożą Ci także sankcja w postaci obciążenia kosztami, jakie powstały dodatkowo ze względu na Twoją nieobecność lub nawet areszt na czas do 30 dni, jeśli celowo i długotrwale unikasz złożenia zeznań (por. art. 287, 289 k.p.k.).

Jeżeli jako pokrzywdzony wniosłeś do sądu prywatny akt oskarżenia lub wnioski o ukaranie, a następnie bez usprawiedliwienia nie stawisz się na rozprawie, sąd Twoje niestawiennictwo potraktuje jako odstąpienie od oskarżenia i umorzy postępowanie (por. art. 496 § 3 k.p.k., 29 § 2 k.p.w.). Podobnie sąd potraktuje Twoje nieusprawiedliwione niestawiennictwo na posiedzenie pojednawcze, które sąd wyznacza obowiązkowo po wniesieniu prywatnego aktu oskarżenia (por. art. 491 § 1 k.p.k.).

Jeżeli w sprawie o przestępstwo wytoczyłeś powództwo cywilne, przyjmując rolę powoda cywilnego, a nie stawisz się do chwili rozpoczęcia przewodu sądowego, sąd nie zajmie się Twoim powództwem, pozostawiając je bez rozpoznania, chyba że złożyłeś wcześniej wniosek o rozpoznanie powództwa mimo Twojej nieobecności (por. art. 383 k.p.k.).

5. OBOWIĄZEK DOSTARCZANIA DOWODÓW

OSKARŻONY

Czy jako oskarżony mam obowiązek dostarczenia dowodów?

Jako oskarżony lub nawet tylko podejrzany nie masz obowiązku dowodzenia swojej niewinności ani obowiązku dostarczania dowodów na swoją niekorzyść. Jesteś jednak zobowiązany do poddania się następującym czynnościom:

- 1) oględzinom zewnętrznym ciała oraz innym badaniom niepotączonym z naruszeniem integralności ciała, wolno także pobrać od Ciebie odciski, fotografować Cię oraz okazać w celach rozpoznawczych innym osobom;
- 2) badaniom psychologicznym i psychiatrycznym oraz badaniom potączonym z dokonaniem zabiegów na Twoim ciele, z wyjątkiem chirurgicznych, pod warunkiem, że dokonywane są przez uprawnionego do tego pracownika służby zdrowia z zachowaniem wskazań wiedzy lekarskiej i nie zagrażają Twojemu zdrowiu, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest nieodzowne. W szczególności jesteś zobowiązany przy zachowaniu tych warunków poddać się pobraniu krwi, włośów lub wydzielin organizmu;
- 3) pobraniu przez funkcjonariusza policji wymazu ze śluzówki policzków, jeżeli jest to nieodzowne i nie zachodzi obawa, że zagrażałoby to zdrowiu Twojemu lub innych osób (por. art. 74 k.p.k., por. art. 20 § 3 k.p.w.).

POKRZYWDZONY

Wiem, ale nie powiem... – czyli o obowiązku dostarczenia dowodów przez pokrzywdzonego

Jako świadek masz obowiązek złożenia zeznań w toku postępowania zarówno przed prokuratorem, jak i w sądzie (por. art. 177 k.p.k., por. art. 41 § 1 k.p.w.). Jednakże masz także **prawo odmówić składania zeznań**, jeżeli oskarżonym (obwinionym) w sprawie jest osoba Tobie najbliższa (por. art. 182 § 1 k.p.k.), jak również wówczas, gdy w innej toczącej się sprawie Ty jesteś oskarżony (obwiniony) o współudział w czynie zabronionym objętym postępowaniem (por. art. 182 § 3 k.p.k.). Możesz ponadto **uchylić się od odpowiedzi na pytanie**, jeśli jej udzielenie mogłoby narazić Ciebie lub osobę Tobie najbliższą na odpowiedzialność karną za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe (por. art. 183 k.p.k.).

Jeśli jesteś pokrzywdzonym, a karalność czynu zależy od stanu Twojego zdrowia (np. zachodzi konieczność stwierdzenia, czy sprawca wyłącznie naruszył Twoją nietykliwość cielesną, czy też spowodował u Ciebie lekki uszczerbek na zdrowiu), to nie możesz się sprzeciwić oględzinom i badaniom Twojego ciała. Czynności tego rodzaju nie mogą jednak polegać na obserwacji w zakładzie psychiatrycznym oraz nie mogą być potączone z przeprowadzeniem zabiegu chirurgicznego. Jeśli jesteś świadkiem, to oględziny Twojego ciała, badanie lekarskie lub psychologiczne, mogą być przeprowadzone wyłącznie za Twoją zgodą (por. art. 192 k.p.k., por. art. 41 § 1 k.p.w.).

6. OBOWIĄZEK PONOSZENIA KOSZTÓW POSTĘPOWANIA

Jak uzyskać zwolnienie od obowiązku zapłaty kwoty, od której uzależnione jest skuteczne wniesienie pisma procesowego?

Sąd będzie miał obowiązek zwolnienia Cię od obowiązku uiszczenia opłaty przed wniesieniem określonego pisma procesowego (np. prywatnego aktu oskarżenia, wniosku o warunkowe przedterminowe zwolnienie), jeżeli wykazesz, że dokonanie odpowiedniej zapłaty jest dla Ciebie zbyt uciążliwe ze względu na Twoją sytuację rodzinną, majątkową i wysokość dochodów. W tym celu powinieneś złożyć **wniosek o zwolnienie od wyłożenia kosztów podlegających uiszczeniu przy wnoszeniu pisma procesowego** (por. art. 623 k.p.k.).

Czy mogę uzyskać zwolnienie od zapłaty kosztów sądowych?

Sąd może zwolnić Cię od zapłaty kosztów sądowych w całości lub w części jeżeli uzna, że ich uiszczenie byłoby dla Ciebie zbyt uciążliwe ze względu na sytuację rodzinną, majątkową i wysokość dochodów. Sąd może również zwolnić Cię od kosztów, gdy przemawiają za tym względy słuszności. Sąd może dokonać zwolnienia z urzędu w orzeczeniu kończącym postępowanie lub wcześniej na Twój **wniosek o zwolnienie od zapłaty kosztów sądowych** (por. art. 624, 626 k.p.k.).

Co powinienem zrobić z potwierdzeniem wpłaty, które otrzymałem w kasie sądowej?

Gdy przy okienku kasy sądowej zostanie Ci wydane potwierdzenie wpłaty, powinieneś je zachować. Niekiedy będziesz musiał dołączyć je do pisma, które zamierzasz złożyć. Dowód wpłaty składasz wraz z pismem procesowym, jak również w momencie, gdy prosisz o wykonanie odpisu lub kserokopii z akt sprawy.

Ile kosztuje uzyskanie kopii z akt sprawy?

Za zaświadczenia, odpisy, wypisy, kopie, wyciągi lub inne dokumenty, które wydano Ci na Twój wniosek na podstawie akt sprawy, a które zostały uwierzytelnione (czyli opatrzone pieczęciami sądu), zostanie pobrana od Ciebie opłata w wysokości **6 zł** za każdą stronę. Natomiast za zwykłe kopie będziesz musiał zapłacić opłatę w wysokości **1 zł** za każdą stronę (por. art. 19 u.o.s.k.).

SKAZANY

Jakie koszty procesu ponosi skazany?

Sąd w orzeczeniu kończącym postępowanie dokładnie określi kto, w jakiej części i zakresie ponosi koszty procesu. W toku postępowania wszystkie wydatki tymczasowo wyłoży państwo (por. art. 619, 626 k.p.k.). Jeśli zostałeś skazany w sprawie z oskarżenia publicznego, zostaniesz zobligowany do zwrotu kosztów sądowych w wysokości ustalonej przez sąd, zaś w przypadku wykroczeń do zapłaty zryczałtowanych wydatków postępowania w wysokości 100 zł (w przypadku postępowania nakazowego lub skazania bez przeprowadzania rozprawy – 50 zł) oraz kosztów ewentualnych opinii biegłych. W każdym przypadku będziesz musiał również zwrócić koszty procesu oskarżycielowi posiłkowemu (por. art. 627 k.p.k.). Podobnie będzie w przypadku warunkowego umorzenia postępowania (por. art. 629 k.p.k.).

Poniesiesz koszty postępowania odwoławczego ustalone przez sąd, jeśli odwoływałeś się od decyzji sądu pierwszej instancji, ale sąd odwoławczy nie przychylił się do Twojego zdania (por. art. 636 k.p.k.). W przypadku wykroczeń będą to zryczałtowane wydatki w wysokości 50 zł. Podobnie stanie się w przypadku wznowienia postępowania, gdy sąd oddali Twój wniosek lub pozostawi go bez rozpoznania (por. art. 639 k.p.k.). W sprawach z oskarżenia prywatnego, jako osoba skazana zostaniesz zobligowany do zwrócenia oskarżycielowi kosztów, jakie poniósł on, aby móc uczestniczyć w procesie, np. koszty dojazdu do sądu. Podobnie stanie się, gdy sąd warunkowo umorzy toczące się przeciwko Tobie postępowanie (por. art. 628 k.p.k., por. art. 629 k.p.k.). Gdy sąd uniewinni Cię od części zarzutów, oskarżyciel prywatny może zażądać od Ciebie zwrotu tylko części poniesionych kosztów (por. art. 631 k.p.k.).

Postępowanie w sprawie o odszkodowanie lub zadośćuczynienie za niestuszne skazanie, aresztowanie lub zatrzymanie jest wolne od kosztów.

Za co jeszcze będę musiał zapłacić?

Jeśli w sprawie o przestępstwo lub przestępstwo skarbowe zdecydujesz się na **wniesienie kasacji** od wyroku, zapłacisz **450 zł** w sprawie, w której wyrok wydał w pierwszej instancji sąd rejonowy, zaś **750 zł** w sprawie, w której w pierwszej instancji wyrok wydał sąd okręgowy (por. art. 527 § 5 k.p.k., § 1 r.o.k.). Suma zapłacona przy składaniu kasacji zostanie Ci zwrócona, jeżeli sąd chociażby częściowo uwzględni Twoją kasację (przychylając się do Twojego żądania) albo wcześniej zostanie ona przez Ciebie wycofana (por. art. 527 § 4 k.p.k.).

Sam będziesz musiał zapłacić za korzystanie w sprawie z ustanowionego przez Ciebie pełnomocnika (por. art. 620 k.p.k.).

W przypadku, gdy jesteś skazany na karę pozbawienia wolności i mimo wezwania sądu nie stawieś się w określonym terminie w zakładzie karnym, aby odbyć tę karę, zostaniesz przymusowo doprowadzony do zakładu karnego i będziesz musiał pokryć koszty tego doprowadzenia (por. art. 79 § 2 k.k.w.).

POKRZYWDZONY

Za co ta opłata? – czyli o obowiązku ponoszenia kosztów przez pokrzywdzonego

Początkowo większość należności w postępowaniu karnym opłaca państwo. Jednakże, jako pokrzywdzony przestępstwem będziesz musiał dokonać następujących wpłat:

- 300 zł – jeśli wnosisz do sądu prywatny akt oskarżenia, pisemne oświadczenie o poparciu toczącego się postępowania albo o podtrzymaniu oskarżenia (por. art. 621 § 2 k.p.k., § 1 r.w.o.p.);
- od 60 zł do 240 zł – gdy stałeś się wyłącznym oskarżycielem w sprawie z oskarżenia publicznego (gdy prokurator zrezygnuje z dalszego popierania aktu oskarżenia, lecz Ty dalej domagasz się skazania sprawcy), a także zawsze w sprawach z oskarżenia prywatnego (a więc gdy sam wniosteś do sądu akt oskarżenia) – w razie uniewinnienia oskarżonego. Inaczej jest, jeśli oskarżony zostanie uniewinniony tylko od niektórych zarzucanych mu czynów – wtedy sąd może wymierzyć Ci opłatę niższą albo w ogóle tego zaniechać. Nie będziesz musiał w ogóle płacić, jeśli oskarżonego uniewinniono z powodu choroby psychicznej, która spowodowała, że nie panował on nad sobą w czasie zajścia (por. art. 13 ust. 1 u.o.s.k.);
- od 60 zł do 240 zł – gdy jako oskarżyciel posiłkowy albo prywatny złożysz odwołanie od orzeczenia wydanego w sprawie, a sąd nie przychylił się do Twojego odwołania, zażalenia lub apelacji (por. art. 13 ust. 2 u.o.s.k.);
- 450 zł – jeśli wniesiesz kasację od wyroku wydanego w pierwszej instancji przez sąd rejonowy lub 750 zł – gdy pierwszy wyrok zapadł w sądzie okręgowym (por. art. 527 § 5 k.p.k., § 1 r.o.k.).

Ponadto sąd obciąży Cię kosztami procesu, jeżeli wniosteś prywatny akt oskarżenia, a sprawca został uniewinniony lub umorzono postępowanie. Jeżeli jednak doszło do pojednania między Wami, każdy z Was poniesie tylko równowartość własnych wydatków, chyba że co innego będzie wynikać z zawartej ugody (por. art. 632 k.p.k.).

Jako pokrzywdzony wykroczeniem, zostaniesz obciążony zryczałtowanymi wydatkami postępowania w wysokości 100 zł, jeżeli sprawca został uniewinniony lub umorzono postępowanie, a to Ty złożyłeś wniosek o ukaranie. Poniesiesz również zryczałtowane wydatki postępowania odwoławczego w wysokości 50 zł, jeżeli się odwołałeś od wyroku, a sąd odwoławczy nie przychylił się do Twojego odwołania.

7. OBOWIĄZEK WYKONANIA ORZECZENIA

SKAZANY

Zostałem skazany na grzywnę. Co mnie czeka, jeśli nie zapłacę?

Na dobrowolną zapłatę grzywny masz **30 dni** od daty wezwania Cię przez sąd do jej uiszczenia, zaś po upływie tego terminu sąd ściągnie grzywnę w drodze egzekucji, co oznacza, że możesz zostać pozbawiony części swoich dochodów albo określonych sprzętów z Twojego gospodarstwa domowego. Jeżeli ma jednak miejsce sytuacja, że grzywna nie może zostać ściągnięta w drodze egzekucji, istnieje możliwość zamiany grzywny na inny rodzaj kary:

- za Twoją zgodą grzywna może zostać zamieniona na **pracę społecznie użyteczną**, przy czym w przypadku wykroczeń grzywna musi przekraczać 500 zł (por. art. 45 § 1 k.k.w., 25 § 1 k.w.);
- jeśli nie uiścisz grzywny, mając taką możliwość, oraz nie podejmiesz wymienionej pracy, sąd orzeknie wykonanie **zastępczej kary pozbawienia wolności**, która może trwać nawet do 12 miesięcy (por. art. 46 § 1 k.k.w.), lub w przypadku wykroczeń **zastępczej kary aresztu**, która może trwać do 30 dni (por. art. 25 § 2 k.w.).

Jeżeli zapłata grzywny pociągnęłaby dla Ciebie lub Twojej rodziny zbyt ciężkie skutki, możesz złożyć **wniosek o odroczenie wykonania grzywny** lub **wniosek o rozłożenie grzywny na raty**, na czas nieprzekraczający jednego roku (w wyjątkowych wypadkach – trzech lat) (por. art. 49 k.k.w.).

Jeżeli nie możesz uiścić grzywny z niezależnych od Ciebie przyczyn, a wykonanie tej kary w powyższy, zastępczy sposób nie było możliwe, sąd może umorzyć grzywnę w całości lub w części i nie będziesz jej musiał płacić w ogóle (por. art. 51 k.k.w.).

Została mi wymierzona kara ograniczenia wolności. Co może się stać, jeśli jej nie wykonam?

Gdyby zdarzyło się tak, że będziesz uchylał się od wykonania kary ograniczenia wolności, sąd:

- zamieni ją na **zastępczą karę grzywny** (por. art. 65 § 1 k.k.w., 23 k.w.);
- jeśli zamiana na grzywnę byłaby niecelowa, kara ograniczenia wolności zostanie zamieniona na **zastępczą karę pozbawienia wolności** (por. art. 65 § 2 k.k.w.) lub w przypadku wykroczeń na **zastępczą karę aresztu** (por. art. 23 k.w.).

Jestem skazany na karę pozbawienia wolności. Kiedy trafię do zakładu karnego?

Sąd wezwie Cię do stawienia się w zakładzie karnym w wyznaczonym terminie wraz z dokumentem stwierdzającym tożsamość. W uzasadnionych wypadkach sąd może polecić doprowadzenie skazanego do zakładu karnego bez wezwania.

Jeżeli mimo wezwania nie stawisz się w zakładzie karnym, sąd poleci doprowadzenie Cię do tego zakładu nawet z użyciem siły fizycznej. W tym wypadku będziesz musiał pokryć koszty doprowadzenia (por. art. 79 § 1 i 2 k.k.w.).

Co zrobić, jeśli wykonanie kary pozbawienia wolności może spowodować dla mnie negatywne konsekwencje?

Po pierwsze, sąd odroczy wykonanie kary, jeżeli masz chorobę psychiczną lub inną ciężką chorobę uniemożliwiającą jej wykonanie, do czasu ustania przeszkody (por. art. 150 k.k.w.). Ponadto, zanim jeszcze trafisz do zakładu karnego, możesz złożyć **wniosek o odroczenie wykonania kary pozbawienia wolności** na okres do 6 miesięcy, jeżeli jej natychmiastowe wykonanie pociągnęłoby dla Ciebie lub Twojej rodziny zbyt ciężkie skutki (por. art. 151 k.k.w.).

Po drugie, jeżeli już trafisz do zakładu karnego, możesz złożyć **wniosek o udzielenie przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności**. Sąd musi udzielić przerwy osobie, która cierpi na chorobę psychiczną lub inną ciężką chorobę uniemożliwiającą jej wykonanie kary. Przerwę możesz również uzyskać, gdy przemawiają za tym ważne względy zdrowotne, rodzinne lub osobiste (por. art. 153 k.k.w.).

Łączny okres odroczenia lub przerwy co do zasady nie może przekroczyć roku.

Wzór nr 1 – prywatny akt oskarżenia

Kraków, dnia 1 czerwca 2009 r.

Oskarżyciel prywatny:

Marian Kowalski
ul. Długa 17
31-124 Kraków

Sąd Rejonowy dla Krakowa – Śródmieścia
w Krakowie
Wydział II Karny
ul. Przy Rondzie 7
31-547 Kraków

AKT OSKARŻENIA oskarżyciela prywatnego

Na podstawie art. 59 k.p.k. oskarżam Jana Nowaka, zamieszkałego w Krakowie, przy ul. Nieznannej 3/4, o to, że:

w dniu 14 lutego 2009 r. w Krakowie, w godzinach wieczornych, w tramwaju linii numer 4 znieważył mnie słowami powszechnie uznanymi za obraźliwe, tj. o czyn określony w art. 216 § 1 k.k.

Uzasadnienie

W dniu 14 lutego 2009 r., około godziny 21.00, czekałem z moją narzeczoną Dorotą Krawczyk na tramwaj linii numer 4 na przystanku przy ul. Karmelickiej w Krakowie. Kiedy nadjechał tramwaj, wsiadłem do niego z moją narzeczoną. W tramwaju podszedł do mnie Marian Kowalski, którego znałem z sąsiedztwa. Marian Kowalski powołał się na naszą znajomość i poprosił mnie o pieniądze na alkohol. Kiedy odmówiłem, Marian Kowalski zdenerwowany krzyknął do mnie głośno: „ty kanalio, łapówkarzu, sprzedajna krowo, dorobiesz się trochę kasy na lewo i już ci się we łbie od tego poprzewracało”. Po tych słowach poprosiłem Mariana Kowalskiego, aby uspokoił się i przestał krzyczeć, po czym zdenerwowany sytuacją wysiadłem wraz z moją narzeczoną na kolejnym przystanku.

Świadcami całego zdarzenia byli: moja narzeczona, Dorota Krawczyk, zamieszkała w Krakowie przy ul. Miłej 156 oraz pasażer tramwaju, Grzegorz Dąbrowski, zamieszkały w Wieliczce, przy ul. Nowej 11.

Uważam, że Jan Nowak znieważył mnie, gdyż użył w stosunku do mojej osoby wielu wyrazów powszechnie uważanych za obraźliwe, zrobił to w mojej obecności, mojej narzeczonej oraz mojego pacjenta Grzegorza Dąbrowskiego, w związku z czym słowa wypowiedziane przez Jana Nowaka, z racji wykonywanego przeze mnie zawodu lekarza, naraziły na szwank moje dobre imię.

Marian Kowalski
(własnoręczny podpis)

Załączniki:

- dowód uiszczenia opłaty od prywatnego aktu oskarżenia

Wzór nr 2 – apelacja

Kraków, dnia 1 czerwca 2009 r.

Dorota Krawczyk
ul. Miła 156
30-213 Kraków

Sąd Okręgowy w Krakowie
Wydział IV Karny – Odwoławczy
ul. Długa 11
31-500 Kraków

za pośrednictwem

Sądu Rejonowego w Wieliczce
Wydział II Karny
Ul. Długa 9
31-500 Wieliczka

Sygn. akt: II K 118/08

APELACJA oskarżyciela posiłkowego

Na podstawie art. 444 § 1 k.p.k. zaskarżam wyrok Sądu Rejonowego w Wieliczce, Wydziału II Karnego, wydany w dniu 30 kwietnia 2009 r., sygn. akt II K 118/08, doręczony mi w dniu 20 maja 2009 r., w całości na niekorzyść oskarżonego Mariana Kowalskiego.

Zaskarżonemu orzeczeniu zarzucam na podstawie art. 438 pkt 1 k.p.k. obrazę przepisów prawa materialnego poprzez przyjęcie, że niedopełnienie obowiązku świadczeń alimentacyjnych przez okres 6 miesięcy nie stanowi uporczywego uchylania się od obowiązku alimentacji,

i na podstawie art. 437 § 1 k.p.k. domagam się jego uchylecia w całości i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania przez sąd rejonowy.

Uzasadnienie

Marian Kowalski został oskarżony o to, że w okresie od 1 czerwca 2008 r. do 31 grudnia 2008 r. w Wieliczce uporczywie uchylał się od ciężącego na nim obowiązku alimentacyjnego wobec swojej małoletniej córki Joanny Kowalskiej w ten sposób, że nie uiszczał świadczeń alimentacyjnych w kwocie 500 zł miesięcznie, zasądzonych wyrokiem Sądu Rejonowego w Wieliczce, Wydział I Cywilny, sygn. akt IC 316/06, z dnia 15 listopada 2006 r., czym naraził ją na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych, tj. o przestępstwo z art. 209 § 1 k.k.

Wyrokiem z dnia 30 kwietnia 2009 r. Sąd Rejonowy w Wieliczce, Wydział II Karny, uniewinnił Mariana Kowalskiego od zarzucanego mu czynu.

Sąd Rejonowy uznał, że niewykonywanie obowiązku alimentacyjnego przez okres 6 miesięcy nie stanowi uporczywego uchylania się od obowiązku alimentacyjnego. Sąd uznał, że uporczywe uchylanie się od obowiązku alimentacyjnego zachodzi wtedy, gdy stan taki trwa co najmniej rok. Taka interpretacja przepisu art. 209 § 1 k.k. stanowi obrazę prawa materialnego poprzez jego błędną wykładnię. Zarówno w orzecznictwie, jak i w literaturze wskazuje się, że do popełnienia przestępstwa niealimentacji wystarczy, jeżeli osoba zobowiązana do świadczeń uchyla się od nich przez okres co najmniej 3 miesięcy w sytuacji, gdy ma możliwość ich spełnienia. Oskarżony Marian Kowalski pracuje w firmie budowlanej, w związku z czym otrzymuje dochody umożliwiające mu wywiązywanie się z obowiązku alimentacyjnego. Mimo to przez okres 6 miesięcy nie przekazał żadnych pieniędzy na rzecz swojej małoletniej córki, co można uznać za uporczywe uchylanie się od obowiązku alimentacyjnego.

Wobec wskazanych naruszeń prawa materialnego, wnoszę o uchylenie zaskarżonego orzeczenia w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpatrzenia.

Dorota Krawczyk
(własnoręczny podpis)

Wzór nr 3 – zażalenie

Kielce, dnia 1 czerwca 2009 r.

Marian Kowalski
ul. Sienkiewicza 50/6
21-013 Kielce

Sąd Rejonowy w Kielcach
Wydział II Karny
ul. Długa 11
20-005 Kielce

za pośrednictwem

Prokuratora Rejonowego w Kielcach
ul. Kwiecista 10
20-123 Kielce

Sygn. akt: 3 Ds. 113/08

Zażalenie na postanowienie o umorzeniu śledztwa

Na podstawie art. 459 § 2 k.p.k. zaskarżam postanowienie Prokuratora Rejonowego w Kielcach, sygn. akt 3 Ds. 113/08 z dnia 28 maja 2009 r. w przedmiocie umorzenia postępowania w sprawie nieumyślnego spowodowania śmierci mojego syna Wojciecha Kowalskiego.

Postanowieniu temu zarzucam na podstawie art. 439 pkt 2 k.p.k. w związku z art. 167 k.p.k. naruszenie przepisów prawa procesowego poprzez nieprzeprowadzenie wskazanych przeze mnie dowodów z opinii biegłych lekarzy, co miało wpływ na treść postanowienia,

i na podstawie art. 437 § 1 k.p.k. domagam się jego uchylenia w całości i przekazania sprawy prokuratorowi do dalszego prowadzenia.

Uzasadnienie

Prokurator Rejonowy w Kielcach postanowieniem z dnia 28 maja 2009 r., sygn. akt 3 Ds. 113/08, umorzył postępowanie w sprawie nieumyślnego spowodowania śmierci mojego syna Wojciecha Kowalskiego przez lekarzy ze Szpitala Miejskiego w Kielcach, z powodu braku znamion czynu zabronionego.

Postanowieniu Prokuratora Rejonowego zarzucam naruszenie przepisów prawa procesowego, poprzez nieprzeprowadzenie dowodu z opinii biegłych lekarzy. Prokurator, wydając postanowienie kończące postępowanie, oparł się wyłącznie na dokumentacji lekarskiej zgromadzonej w aktach oraz zeznaniach świadków.

Z zeznań kilku świadków jednoznacznie wynika, iż niektóre decyzje podejmowane przez lekarzy w stosunku do mojego syna były wysoce kontrowersyjne. W związku z tym zasadnym wydaje się przeprowadzenie dowodu z opinii biegłych lekarzy na okoliczność, czy wszystkie działania lekarzy były prawidłowe, czy też w sprawie mamy do czynienia z błędem w sztuce lekarskiej, a jeśli tak, to czy i jak ów błąd przyczynił się do śmierci mojego syna. Prokurator nie przeprowadził dowodu z opinii biegłych, mimo wyraźnego wniosku w tej sprawie z mojej strony.

W związku z powyższym wydaje się, że decyzja o umorzeniu śledztwa była przedwczesna. Wobec wskazanych naruszeń prawa procesowego, wnoszę o uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości i przekazanie sprawy do dalszego prowadzenia prokuratorowi.

Marian Kowalski
(własnoręczny podpis)

Wzór nr 4 – skarga w postępowaniu wykonawczym

Tarnów, dnia 1 czerwca 2009 r.

Augustyn Brzozowski
ul. Kottątaja 124/5
20-015 Tarnów

Sąd Okręgowy w Tarnowie
Wydział V Penitencjarny
ul. Słowackiego 15
20-025 Tarnów

za pośrednictwem

Komisji Penitencjarnej
w Zakładzie Karnym w Tarnowie
ul. Mickiewicza 30
20-035 Tarnów

Skarga na decyzję Komisji Penitencjarnej

Na podstawie art. 7 § 1 k.k.w. wnoszę o zmianę lub uchylenie decyzji Komisji Penitencjarnej w Zakładzie Karnym w Tarnowie z dnia 15 maja 2009 r. dotyczącej skierowania mnie do odbywania kary pozbawienia wolności w systemie zwykłym.

Uzasadnienie

Wyrokiem Sądu Rejonowego w Tarnowie, Wydział II Karny, z dnia 15.01.2009 r., sygn. akt II K 169/08, zostałem skazany na karę 2 lat pozbawienia wolności za czyn określony w art. 207 § 1 k.k., to jest znęcanie. W swoim wyroku sąd nie określił, w jakim systemie kara pozbawienia wolności ma być przeze mnie odbywana.

Decyzją Komisji Penitencjarnej z Zakładu Karnego w Tarnowie mam odbywać karę pozbawienia wolności w systemie zwykłym. Uważam jednak, że kara powinna być odbywana przeze mnie w systemie terapeutycznym. Przepięstwo, które popełniłem, miało związek z tym, że przez wiele lat nadużywałem alkoholu. Po jego popełnieniu podjąłem leczenie odwykowe w Ośrodku Leczenia Odwykowego w Tarnowie. Ponieważ w czasie przebywania na wolności nie zakończyłem terapii, chciałbym kontynuować ją w zakładzie karnym, co uzasadnia skierowanie mnie do systemu terapeutycznego odbywania kary pozbawienia wolności.

Augustyn Brzozowski
(własnoręczny podpis)

Załączniki:
- zaświadczenie z Ośrodka Leczenia Odwykowego

Wzór nr 5 – wniosek o obrońcę z urzędu

Rzeszów, dnia 1 czerwca 2009 roku

Jan Kowalski
ul. Żeromskiego 12
35-010 Rzeszów

Prezes Sądu Rejonowego w Rzeszowie
ul. Konopnickiej 12
35-001 Rzeszów

Sygn. akt: II K 204/09

Wniosek o wyznaczenie obrońcy z urzędu

Na podstawie art. 78 § 1 k.p.k. wnoszę o wyznaczenie dla mnie obrońcy z urzędu do postępowania, w którym jestem oskarżony o kradzież z włamaniem, tj. o czyn określony w art. 279 § 1 k.k.

Uzasadnienie

Do Sądu Rejonowego w Rzeszowie trafił akt oskarżenia przeciwko mnie w sprawie o kradzież z włamaniem. Jestem osobą ubogą i w chwili obecnej nie jestem w stanie opłacić obrońcy z wyboru, gdyż pociągnęłoby to dla mnie oraz dla mojej rodziny zbyt ciężkie skutki.

Jestem osobą bezrobotną. Odmówiono mi przyznania prawa do zasiłku dla bezrobotnych. Nie mam aktualnie żadnego źródła dochodów ani oszczędności, nie korzystam również z pomocy innych osób i instytucji. Aktualnie mieszkam z matką, na której utrzymaniu pozostaję. Oprócz tego mam dwójkę małoletnich dzieci, na których utrzymanie zgodnie z wyrokiem Sądu Rejonowego w Rzeszowie, Wydział I Cywilny, z dnia 15.04.2007 r. jestem zobowiązany łożyć alimenty w wysokości 400 zł miesięcznie. Obecnie moja sytuacja materialna jest tak ciężka, że nie jestem w stanie sam zaspokoić podstawowych potrzeb życiowych moich oraz mojej rodziny.

W związku z tym wnoszę o wyznaczenie dla mnie obrońcy z urzędu w prowadzonym postępowaniu.

Jan Kowalski
(własnoręczny podpis)

Załączniki:

- decyzja Prezydenta Miasta Rzeszowa o uznaniu za osobę bezrobotną
- decyzja Prezydenta Miasta Rzeszowa o odmowie przyznania prawa do zasiłku dla bezrobotnych
- wyrok Sądu Rejonowego w Rzeszowie z dnia 15.04.2007 r.

Wzór nr 6 – wniosek o przywrócenie terminu

Wrocław, dnia 1 czerwca 2009 r.

Augustyn Brzozowski
ul. Kottłataja 124/5
50-100 Wrocław

Sąd Rejonowy we Wrocławiu
Wydział II Karny
ul. Piłsudskiego 10
50-010 Wrocław

Sygn. akt: II K 560/08

Wniosek o przywrócenie terminu zawitego do złożenia wniosku o sporządzenie na piśmie i doręczenie uzasadnienia wyroku

Na podstawie art. 126 § 1 k.p.k. wnoszę o przywrócenie terminu zawitego do złożenia wniosku o sporządzenie na piśmie i doręczenie uzasadnienia wyroku Sądu Rejonowego we Wrocławiu, Wydziału II Karnego z dnia 15 maja 2009 r., sygn. akt II K 560/08.

Ponadto, wnoszę o sporządzenie na piśmie i doręczenie mi uzasadnienia tego wyroku.

Uzasadnienie

Dnia 15 maja 2009 r. Sąd Rejonowy we Wrocławiu uznał mnie za winnego zarzucanego mi czynu (kradzież z włamaniem) oraz wymierzył mi karę dwóch lat pozbawienia wolności. Termin do złożenia wniosku o sporządzenie na piśmie uzasadnienia wyroku upłynął 22 maja 2009 r.

Z przyczyn niezawinionych przeze mnie nie mogłem złożyć wniosku w terminie. W nocy 21 maja trafiłem do szpitala po wypadku, którego byłem ofiarą. Zostałem potrącony przez samochód osobowy, w wyniku czego doznałem rozległych obrażeń narządów wewnętrznych. Po wypadku pozostawałem nieprzytomny przez 4 dni, przebywałem na oddziale intensywnej opieki medycznej. Przytomność odzyskałem 25 maja. W związku z opisanym zdarzeniem losowym nie było możliwe złożenie przeze mnie wniosku w terminie.

Augustyn Brzozowski
(własnoręczny podpis)

Załączniki:

- karta leczenia szpitalnego i wypis ze szpitala

UWAGA! W praktyce sądowej czynność procesowa, której dotyczy wniosek o przywrócenie terminu do jej dokonania, objęta jest osobnym pismem procesowym. W związku z tym w prezentowanym przykładzie do wniosku o przywrócenie terminu należałoby dołączyć odrębne pismo, stanowiące wniosek o sporządzenie i doręczenie uzasadnienia wyroku.

SKRÓTY

- Konstytucja** – Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. 1997 r. Nr 78 poz. 483 z późn. zm.
- EKPCz** – Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z dnia 4 listopada 1950 r., Dz. U. 1998 r. Nr 147 poz. 962 z późn. zm.
- k.c.** – ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz. U. 1964 r. Nr 16 poz. 93 z późn. zm.
- k.k.** – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz. U. 1997 r. Nr 88 poz. 553 z późn. zm.
- k.k.s.** – ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy, Dz. U. 2007 r. Nr 111 poz. 765 z późn. zm.
- k.k.w.** – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, Dz. U. 1997 r. Nr 90 poz. 557 z późn. zm.
- k.p.a.** – ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego, Dz. U. 2000 r. Nr 98 poz. 1071
- k.p.c.** – ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. 1964 r. Nr 43 poz. 296 z późn. zm.
- k.p.k.** – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego, Dz. U. 1997 r. Nr 89 poz. 555
- k.p.w.** – ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, Dz. U. 2008 r. Nr 133 poz. 848
- k.w.** – ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń, Dz. U. 2007 r. Nr 109 poz. 756 z późn. zm.
- p.s.a.** – ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi, Dz. U. 2002 r. Nr 153 poz. 1270 z późn. zm.
- p.s.w.** – ustawa z dnia 2 października 1997 r. Prawo o ustroju sądów wojskowych, Dz. U. 1997 r. Nr 117 poz. 753
- r.w.o.p.** – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 maja 2003 r. w sprawie wysokości zryczałtowanej równowartości wydatków w sprawach z oskarżenia prywatnego, Dz. U. 2003 r. Nr 104 poz. 980
- TKU** – ustawa z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym, Dz. U. 1997 r. Nr 102 poz. 643 z późn. zm.
- TWE** – Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską, Dz. U. 2004 r. Nr 90 poz. 864/2
- u.K.R.S.** – ustawa z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym, Dz. U. 1997 r. Nr 12 poz. 769 z późn. zm.
- u.o.k.** – ustawa z dnia 7 lipca 2005 r. o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych przestępstw umyślnych, Dz. U. 2005 r. Nr 169 poz. 1415 z późn. zm.
- u.o.k.s.** – ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, Dz. U. 2005 r. Nr 167 poz. 1398 z późn. zm.
- u.o.s.k.** – ustawa z dnia 23 czerwca 1973 r. o opłatach w sprawach karnych, Dz. U. 1983 r. Nr 49 poz. 223 z późn. zm.
- u.o.s.n.p.** – ustawa z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki, Dz. U. 2004 r. Nr 179 poz. 1843 z późn. zm.
- u.p.** – ustawa z dnia 20 czerwca 1985. o prokuraturze, Dz. U. 1985 r. Nr 31 poz. 138
- u.s.a.** – ustawa z dnia 25 lipca 2002 r. Prawo o ustroju sądów administracyjnych, Dz. U. 2002 r. Nr 153 poz. 1269 z późn. zm.
- u.S.N.** – ustawa z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym, Dz. U. 2002 r. Nr 240 poz. 2052 z późn. zm.
- u.s.p.** – ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych, Dz. U. 2001 r. Nr 98 poz. 1070 z późn. zm.

Notatki

Notatki

Notatki

Wydawca:
Ministerstwo Sprawiedliwości
Al. Ujazdowskie 11
00-950 Warszawa
e-mail: uddws@ms.gov.pl

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

MINISTERSTWO
SPRAWIEDLIWOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

